Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
ATHANASIOS RANTOS
av den 4 oktober 2024 [1]

Mål C-365/23 [Arce] [i]

SIA ”A”
mot
C,
D,
E

(begäran om förhandsavgörande från Augstākā tiesa (Senāts) (Högsta domstolen, Lettland))

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal – Artikel 1 – Tillämpningsområde – Artikel 2 b – Begreppet konsument – Artikel 3.1 – Artikel 4.2 – Artikel 5 – Artikel 6.1 – Artikel 8a – I förväg formulerat standardavtal – Avtal som ingåtts mellan en näringsidkare som tillhandahåller tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottarsområdet och en ’lovande’ underårig idrottare som företräds av sina föräldrar – Villkor varigenom en idrottare förpliktas att till denna näringsidkare betala en ersättning motsvarande 10 procent av de intäkter som vederbörande kommer att uppbära under de följande 15 åren – Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Artikel 17 – Äganderätt – Artikel 24 – Barnets rättigheter”

I. Inledning

1. Förevarande begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 2 b, artikel 3.1, artikel 4.2, artikel 5, artikel 6.1 och artikel 8a i direktiv 93/13/EEG [2] om oskäliga villkor i konsumentavtal, jämförda med artikel 17.1 och artikel 24 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan).

2. Begäran har framställts i ett mål mellan A, ett lettiskt bolag med begränsat ansvar som bildats i syfte att säkerställa utvecklingen av idrottare i Lettland (nedan kallat bolag A), och, de fysiska personerna C, en underårig amatöridrottare, och hans föräldrar, D och E (nedan kallade föräldrarna) och rör bolaget A:s krav på ersättning som C ska betala enligt ett avtal om

[1] Originalspråk: franska.

[i] Förevarande mål har getts ett fiktivt namn. Detta namn är inte någon av rättegångsdeltagarnas verkliga namn.

[2] Rådets direktiv av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 95; svensk specialutgåva; område 15, volym 12, s. 169), i ändrad lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU av den 25 oktober 2011 (EUT L 304, 2011, s. 64).

tillhandahållande av tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet om ingicks den 14 januari 2009 mellan, å ena sidan, bolaget A och, å andra sidan, C, samt hans föräldrar D och E (nedan kallat det omtvistade avtalet).

3. I förevarande mål kommer EU-domstolen att pröva huruvida EU:s konsumentlagstiftning, bland annat direktiv 93/13, är tillämplig på ett sådant avtal som det omtvistade avtalet, i det särskilda sammanhang där en underårig konsument, som inledningsvis företräddes av sina föräldrar, blev myndig och professionell idrottare under avtalstiden. Den kommande domen, som således kommer att fastställa hur detta direktiv ska tillämpas, kommer uppenbarligen att påverka innehållet i denna typ av avtal, långt utöver idrottsområdet.

II. Tillämpliga bestämmelser

A. Unionsrätt

1. Direktiv 93/13

4. Tionde, trettonde och sextonde skälet i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”Konsumenterna kan skyddas bättre genom att enhetliga regler antas i fråga om oskäliga villkor. Dessa regler bör gälla alla avtal som sluts mellan näringsidkare och konsumenter. Detta direktiv skall därför inte göras tillämpligt på bl.a. anställningsavtal, avtal om arvsrätt, avtal som gäller familjerättsliga rättigheter samt avtal om upprättande och organisation av bolag.

…

Sådana författningsföreskrifter hos medlemsstaterna som direkt eller indirekt reglerar villkoren för konsumentavtal antas inte innehålla oskäliga villkor. Därför förefaller det inte nödvändigt att villkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter och principer eller bestämmelser i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt underkastas bestämmelserna i detta direktiv. I det avseendet omfattar uttrycket ’bindande författningsföreskrifter’ i artikel 1.2 även regler som enligt lagstiftningen gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats.

…

Bedömningen av om villkor är oskäliga eller inte enligt dessa allmänna kriterier, särskilt i näringsverksamhet av offentlig karaktär som tillhandahåller kollektiva tjänster baserade på solidaritet mellan konsumenterna, måste kompletteras med en metod för att göra en samlad bedömning av de olika berörda intressena; detta grundar kravet på god sed. Vid bedömningen av begreppet god sed skall särskild hänsyn tas till parternas inbördes styrkeförhållande i förhandlingshänseende, huruvida konsumenten har uppmuntrats att acceptera villkoren och om varorna eller tjänsterna sålts eller levererats på kundens särskilda beställning. Näringsidkaren kan uppfylla kravet på god sed genom att handla lojalt och rättvist mot den andre parten, vars legitima intressen han måste beakta.”

5. Artikel 1.1 i direktivet har följande lydelse:

”Syftet med detta direktiv är att närma medlemsstaternas lagar och andra författningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.”

6. Enligt artikel 2 b i direktivet avses med begreppet konsument en ”fysisk person som handlar för ändamål som faller utanför hans näring eller yrke”. Enligt artikel 2 c i samma direktiv avses med ”näringsidkare” ”en fysisk eller juridisk person som handlar för ändamål som har samband med hans näring eller yrkesverksamhet, oavsett om den är offentlig eller privat”.

7. I artikel 3 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

Den omständigheten att vissa delar av ett villkor eller ett särskilt villkor har varit föremål för individuell förhandling utesluter inte att denna artikel tillämpas på resten av avtalet, om en samlad bedömning av avtalet leder till slutsatsen att det likväl rör sig om ett i förväg formulerat standardavtal.

Om en näringsidkare hävdar att ett standardvillkor har varit föremål för individuell förhandling, har han bevisbördan för sitt påstående.

…”

8. Artikel 4 i detta direktiv har följande lydelse:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvillkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

9. I artikel 5 i nämnda direktiv föreskrivs bland annat att ”i avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade”.

10. I artikel 6.1 i samma direktiv föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande

för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

11. I artikel 8 i direktiv 93/13 föreskrivs att ”medlemsstaterna för att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten har möjlighet, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget”.

12. I artikel 8a.1 i nämnda direktiv:

”När en medlemsstat antar bestämmelser i enlighet med artikel 8, ska den underrätta kommissionen om dem, liksom också om eventuella senare ändringar, framför allt om dessa bestämmelser

– utvidgar skälighetsprövningen till att gälla för individuellt förhandlade avtalsvillkor eller till att gälla prisets eller ersättningens lämplighet, eller

– innehåller förteckningar över vilka avtalsvillkor som ska anses oskäliga.”

2. Direktiv 2005/29

13. Artikel 5.3 i direktiv 2005/29/EG [3] har följande lydelse:

”Affärsmetoder som sannolikt kommer att innebära avsevärd snedvridning av det ekonomiska beteendet endast hos en tydligt identifierbar grupp av konsumenter som på grund av mentala eller fysiska handikapp, ålder eller lättrogenhet är särskilt känsliga för metoden eller den produkt metoden avser, på ett sätt som näringsidkaren rimligen kan förväntas förutse, skall bedömas ur ett perspektiv som är representativt för den genomsnittliga medlemmen i denna grupp. Detta skall inte påverka sedvanlig och legitim praxis att i reklam göra överdrivna påståenden eller påståenden som inte är avsedda att uppfattas i bokstavlig mening.”

B. Lettisk rätt

1. Civillagen

14. I artikel 186 i Latvijas Republikas Civillikums (Republiken Lettlands civillag) (nedan kallad civillagen) av den 20 februari 1937 [4] föreskrivs att ”[f]öräldrar ska gemensamt företräda sina barn i deras personliga och egendomsrelaterade förhållanden (gemensam representation)”.

15. Enligt artikel 223 i civillagen är ”[f]adern och modern … förmyndare för sina underåriga barn i kraft av sin rätt till vårdnad”.

[3] Europaparlamentets och rådets direktiv av den 11 maj 2005 om otillbörliga affärsmetoder som tillämpas av näringsidkare gentemot konsumenter på den inre marknaden och om ändring av rådets direktiv 84/450/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG, 98/27/EG och 2002/65/EG samt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2006/2004 (nedan kallat direktivet om otillbörliga affärsmetoder) (EUT L 149, 2005, s. 22).

[4] *Valdības Vēstnesis*, 1937, nr 41.

16. I artikel 293 i civillagen föreskrivs följande:

”Förmyndaren får i den underårigas intresse ingå alla typer av avtal samt ta emot och utföra betalningar. Alla handlingar av detta slag ska vara bindande för den underårige, förutsatt att förmyndaren handlar i god tro och inom gränserna för sund ekonomisk förvaltning, dock är den underårige inte bunden under en period som är längre än till dess att den underårige uppnår myndighetsåldern, såvida inte särskilda behov föreligger.”

17. I artikel 1408 i nämnda civillag föreskrivs att ”underåriga saknar rättshandlingsförmåga.”

2. Konsumentskyddslagen

18. I artikel 1 i Patērētāju tiesību aizsardzības likums (konsumentskyddslagen) av den 1 april 1999 [5] med rubriken ”Definitioner” i den lydelse som var tillämplig vid tidpunkten för ingåendet av det avtal som är aktuellt i det nationella målet, definierades följande begrepp i punkterna 3 och 4:

”*konsument*: Varje fysisk person som uttrycker en önskan att förvärva, som förvärvar eller som kan förvärva eller använda varor eller tjänster för ändamål som faller utanför hans eller hennes närings- eller yrkesverksamhet;

tjänsteleverantör: varje person som, vid utövande av sin ekonomiska verksamhet eller yrkesverksamhet, tillhandahåller en tjänst till en konsument …”

19. I artikel 6 i denna lag, med rubriken ”Oskäliga avtalsvillkor”, föreskrevs följande i den lydelse som var tillämplig vid tidpunkten för avtalets ingående:

”…

2) Avtalsvillkor ska vara utformade på ett klart och begripligt sätt.

3) Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för förhandling mellan parterna ska anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande skillnad mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

…

8) Oskäliga villkor i ett avtal mellan en producent, säljare eller tjänsteleverantör och en konsument är ogiltiga så snart avtalet har ingåtts, men avtalet förblir giltigt om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.

…”

20. I artikel 6 i nämnda lag, genom vilken artikel 4.2 i direktiv 93/13, i dess lydelse av den 1 juli 2014, införlivades med lettisk rätt, föreskrevs följande i punkt 2^2:

”Bestämmelserna i denna artikel ska inte tillämpas på avtalsvillkor som definierar föremålet för avtalet eller som avser skäligheten av priset eller ersättningen, å ena sidan, och varan eller

[5] *Latvijas Vēstnesis*, 1999, nr 104/105.

tjänsten, å andra sidan, förutsatt att sådana villkor är formulerade på ett klart och begripligt sätt. …”

III. Tvisten i det nationella målet, tolkningsfrågorna och förfarandet vid domstolen

21. A är ett bolag med begränsat ansvar bildat enligt lettisk rätt som har till syfte att säkerställa utvecklingen av idrottare i Lettland. I detta syfte erbjöd bolaget idrottare kombinerade tjänster för att utveckla deras yrkesskicklighet och karriär genom att ingå avtal som föreskrev en framtida betalningsskyldighet under förutsättning att vissa villkor är uppfyllda.

22. C som är en fysisk person, som var 17 år gammal och underårig i början av år 2009, och var en ung basketspelare, som ännu inte har påbörjat sin karriär som professionell idrottare (han var således inte anställd av någon klubb).

23. Den 14 januari 2009 ingick bolaget A, å ena sidan, och C, D och E, å andra sidan, det omtvistade avtalet till förmån för C. Syftet med detta avtal var att ge C en framgångsrik karriär som professionell idrottare inom basket. Avtalet ingicks för en period på 15 år, till och med den 14 januari 2024.

24. I detta syfte föreskrevs i samma avtal att bolaget A skulle erbjuda C en rad olika tjänster.[6] I gengäld åtog sig C, i enlighet med artikel 6.1 i det avtalet (det omtvistade villkoret), att till bolaget betala en ersättning motsvarande 10 procent av samtliga nettointäkter från utövandet av den aktuella idrottsverksamheten, reklam, marknadsföring och framträdanden i media som erhölls under avtalets löptid, samt mervärdesskatt enligt vad som stadgas i Lettland, förutsatt att dessa intäkter uppgick till minst 1 500 euro per månad.

25. Det framgår av de uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat att nämnda villkor har fastställts i förväg av bolaget A och inte har varit föremål för individuell förhandling i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13. Det rör sig således om ett i förväg formulerat standardavtal som, i samma ordalag, även har undertecknats av andra unga idrottare.

26. Enligt den hänskjutande domstolen tillhandahöll bolaget A, under åren 2009 och 2010, tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet åt C enligt det omtvistade avtalet, bland annat individuell träning och gruppträning, under tillsyn av specialister, vilket krävde ekonomiska bidrag från bolaget A. Även om vissa av de erbjudna tjänsterna inte utnyttjades av C, enligt bolaget A, så har C och hans föräldrar brutit mot avtalet, eftersom de inte betalat den ersättning till bolaget A som föreskrivs för de mottagna tjänsterna har.

27. Med hänsyn till att de intäkter som C, som under tiden har blivit professionell basketspelare, har uppburit som hänför sig till avtal som undertecknats med idrottsklubbar, uppgår till totalt 16 637 779,90 euro under den berörda perioden, var C således skyldig att betala 10 procent av detta belopp till bolaget A, det vill säga 1 663 777,99 euro.

28. Den 29 juni 2020 väckte bolaget A talan mot C och hans föräldrar med yrkande om betalning av den ersättning som fastställts i det omtvistade avtalet.

[6] Bolaget A erbjöd tjänster bland annat i form av utbildning och träning, sportmedicin och stöd från en idrottspsykolog, åtgärder till stöd för karriären (det vill säga utarbetande, genomförande och uppföljning av karriärplanen och ingående av avtal mellan idrottsutövaren och klubbarna), stöd i fråga om marknadsföring, juridisk rådgivning och redovisning.

29. Domstolen i första instans och därefter appellationsdomstolen ogillade bolaget A:s talan, bland annat med motiveringen att det omtvistade avtalet inte var förenligt med konsumentskyddsbestämmelserna i nationell rätt och att det omtvistade villkoret var oskäligt.

30. Bolaget A överklagade till Augstākā tiesa (Senāts) (Högsta domstolen, Lettland), den hänskjutande domstolen, och gjorde till stöd för sitt överklagande gällande att bestämmelserna om konsumentskydd inte är tillämpliga i förevarande fall, eftersom det omtvistade avtalet tillhör avtalen för ”lovande” idrottare, på vilka dessa bestämmelser inte är tillämpliga. I sitt överklagande begärde bolaget även att en begäran om förhandsavgörande skulle framställas till EU-domstolen.

31. Enligt den hänskjutande domstolen har EU-domstolen redan tolkat begreppet ”konsument”, dock utan att i sin rättspraxis hittills ha prövat huruvida bestämmelserna om konsumentskydd är tillämpliga på idrottsområdet.

32. Den hänskjutande domstolen anser att så är fallet med hänsyn till att det inte finns någon särskild bestämmelse som från tillämpningsområdet för direktiv 93/13 undantar avtal som ingåtts på idrottsområdet och som, i enlighet med bestämmelserna i detta direktiv, kan klassificeras som ”avtal mellan näringsidkare och konsumenter”.

33. Enligt den hänskjutande domstolen saknar den omständigheten att den unge idrottarens idrottande senare har fått en väsentligt yrkesmässig karaktär betydelse och denna omständighet kan inte i sig frånta mottagaren av tjänsten rätten att åberopa egenskapen som ”konsument” i den mening som avses i direktiv 93/13. [7]

34. Den hänskjutande domstolen understryker dessutom att skillnaderna i medlemsstaternas rättspraxis talar för att det är nödvändigt att ställa tolkningsfrågor om huruvida de konsumentskyddskrav som föreskrivs i direktiv 93/13 är tillämpliga på avtal som ingås mellan unga idrottare och idrottsklubbar. [8]

35. Mot denna bakgrund beslutade Augstākā tiesa (Senāts) (Högsta domstolen, Lettland) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Omfattar [direktiv 93/13] ett avtal om tillhandahållande av tjänster för utvecklings- och karriärstöd åt en idrottare vilket ingås mellan, å ena sidan, en näringsidkare som bedriver sin yrkesverksamhet inom utveckling och träning för idrottare och, å andra sidan, en underårig som företräds av sina föräldrar och som vid avtalets ingående inte utövade någon yrkesverksamhet inom det aktuella idrottsområdet?

[7] Förevarande mål skiljer sig följaktligen från EU-domstolens praxis avseende tillämpningen av reglerna om fastställande av behörig domstol (se EU-domstolens dom av den 10 december 2020, Personal Exchange International, C-774/19, EU:C:2020:1015, punkterna 40 och 42 och där angiven rättspraxis, och dom av den 25 januari 2018, Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, punkterna 31, 38 och 39 och där angiven rättspraxis).

[8] Se, för ett liknande resonemang, avseende vikten av att säkerställa en enhetlig tolkning av unionsrättsliga bestämmelser (dom av den 6 oktober 2021, Consorzio Italian Management och Catania Multiservizi, C-561/19, EU:C:2021:799, punkt 49). Enligt de uppgifter som den hänskjutande domstolen har tillgång till har Cour d’appel de Paris (Appellationsdomstolen i Paris, Frankrike) i dom av den 23 maj 2019 slagit fast att en basketspelare som, i egenskap av framtida spelare, hade ingått ett serviceavtal med en idrottsagentur enligt vilket agenturen åtog sig att för idrottarens räkning förhandla med idrottsklubbarna om anställning av basketspelaren, för vilket basketspelaren i gengäld var skyldig att till agenturen betala ett visst belopp motsvarande en del av beloppet för de avtal som ingicks inom ramen för detta samarbete, agerade i egenskap av konsument och inte i egenskap av näringsidkare. I en dom av den 7 november 2002 fann Oberlandesgericht München (Münchens regionala överdomstol, Tyskland), inom ramen för en tvist mellan en ung tennisspelare och en idrottsagentur vilken hade sitt ursprung i ett motsvarande tjänsteavtal mellan parterna i det målet, att det saknades anledning att tillämpa konsumentskyddsbestämmelserna på detta rättsförhållande (OLG München, 07.11.2002-19 U 3238/02).

2) Om den första frågan besvaras nekande: Utgör direktiv 93/13 hinder för nationell rättspraxis enligt vilken den lagstiftning genom vilken direktivet införlivas med nationell rätt tolkas på ett sådant sätt att de bestämmelser om konsumentskydd som finns i direktivet även är tillämpliga på sådana avtal?

3) Om den första eller den andra frågan besvaras jakande: Kan en nationell domstol i så fall föreskriva att en oskälighetsbedömning enligt artikel 3 i direktiv 93/13 ska göras av ett avtalsvillkor enligt vilket den unga idrottsutövaren, för tillhandahållandet av tjänster för utvecklings- och karriärstöd inom en viss idrott vilka specificeras i avtalet, åtar sig att betala en ersättning motsvarande 10 procent av de intäkter som vederbörande kommer att uppbära under de följande 15 åren och inte anse att detta villkor är ett av de villkor som inte ska bli föremål för en oskälighetsbedömning i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13?

4) Om den tredje frågan besvaras jakande: Ska ett avtalsvillkor enligt vilket den unge idrottaren, för tillhandahållandet av tjänster för utvecklings- och karriärstöd för en idrottare vilka specificeras i avtalet, åtar sig att betala en ersättning motsvarande 10 procent av de intäkter som vederbörande kommer att uppbära under de följande 15 åren, anses vara klart och begripligt formulerat i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 93/13, mot bakgrund av att den unga idrottaren, vid den tidpunkt då avtalet ingicks, inte hade sådan tydlig information om värdet av den tillhandahållna tjänsten eller om det belopp som skulle behöva betalas för denna tjänst som skulle göra det möjligt för idrottaren att utvärdera de ekonomiska konsekvenserna av avtalet för honom?

5) Om den tredje frågan besvaras jakande: Ska det anses att ett avtalsvillkor där det föreskrivs att den unga idrottaren, för tillhandahållandet av tjänster för utvecklings- och karriärstöd för en idrottare vilka specificeras i avtalet, åtar sig att betala en ersättning motsvarande 10 procent av de intäkter som vederbörande kommer att uppbära under de följande 15 åren, enligt artikel 3.1 i direktiv 93/13 utgör ett villkor som medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten, mot bakgrund av att denna bestämmelse inte relaterar värdet av den tillhandahållna tjänsten till den kostnad den innebär för konsumenten?

6) Om den femte frågan besvaras jakande: Skulle det strida mot artikel 6.1 i direktiv 93/13 om en nationell domstol beslutade att sätta ned det belopp som konsumenten kan åläggas att betala tjänsteleverantören till det belopp som motsvarar tjänsteleverantörens faktiska kostnader för att tillhandahålla konsumenten tjänster enligt avtalet?

7) Om den tredje frågan besvaras nekande, och om avtalsvillkoret där det föreskrivs att konsumenten, för tillhandahållandet av tjänster för utvecklings- och karriärstöd för en idrottare vilka specificeras i avtalet, åtar sig att betala en ersättning motsvarande 10 procent av de intäkter som vederbörande kommer att uppbära under de följande 15 åren, inte ska bli föremål för en oskälighetsbedömning enligt artikel 4.2 i direktiv 93/13: Kan den nationella domstolen, när det har visats att ersättningsbeloppet är uppenbart oproportionerligt i förhållande till vad tjänsteleverantören erbjuder, ändå förklara att detta avtalsvillkor är oskäligt på grundval av nationell rätt?

8) Om den sjunde frågan besvaras jakande: Ska den information som medlemsstaten har lämnat till Europeiska kommissionen i enlighet med artikel 8a i direktiv 93/13 vad gäller de bestämmelser som medlemsstaten har antagit i enlighet med artikel 8 i detta direktiv beaktas när det gäller ett avtal som ingicks med en konsument när artikel 8a i detta direktiv ännu inte

hade trätt i kraft, och, om så är fallet, begränsas då de nationella domstolarnas behörighet av den information som medlemsstaten har lämnat i enlighet med artikel 8a i direktiv 93/13 när medlemsstaten har angett att dess lagstiftning inte går utöver de miniminormer som fastställs i detta direktiv?

9) Om den första eller den andra frågan besvaras jakande: Vilken betydelse har det, mot bakgrund av artikel 17.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna jämförd med artikel 24 i stadgan, för tillämpningen av de bestämmelser genom vilka direktiv 93/13 införlivas med nationell rätt, att den unge idrottaren vid tidpunkten för ingåendet av det aktuella tjänsteavtalet, som skulle gälla i 15 år, var underårig, och att avtalet därför ingicks av föräldrarna för barnets räkning, varvid barnet blev skyldigt att betala en ersättning motsvarande 10 procent av samtliga intäkter som barnet skulle uppbära under de följande 15 åren?

10) Om den första eller den andra frågan besvaras nekande: Strider det, mot bakgrund av att idrottsaktiviteter omfattas av unionsrättens tillämpningsområde, mot de grundläggande rättigheter som stadfästs i artikel 17.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, jämförd med artikel 24.2 i stadgan, att ett avtal om tillhandahållande av tjänster med en giltighet på 15 år vilket ingåtts med en ung underårig idrottare – och vilket undertecknats i idrottarens namn av idrottarens föräldrar – innebär att den underårige är skyldig att betala en ersättning motsvarande 10 procent av sina totala intäkter under de följande 15 åren?”

36. Bolaget A, C, den lettiska regeringen och kommissionen har inkommit med skriftliga yttranden till domstolen. Samma parter, samt D och E, som inte hade inkommit med skriftliga yttranden, har även inkommit med muntliga yttranden och besvarat de frågor som domstolen ställde vid den muntliga förhandlingen den 13 juni 2024.

IV. Bedömning

A. Huruvida vissa av tolkningsfrågorna kan tas upp till sakprövning

37. Bolaget A har i sitt skriftliga yttrande hävdat att den tredje, fjärde, femte, sjunde, nionde och tionde tolkningsfrågan inte kan tas upp till sakprövning, eftersom den hänskjutande domstolen genom den tredje till den femte frågan i huvudsak för det första har begärt att domstolen ska tillämpa och inte tolka unionsrätten, särskilt genom att dels bedöma om villkoren om fastställande av ersättning inte ska anses omfattas av artikel 4.2 i direktiv 93/13, utan av artikel 3 i detta direktiv (tredje frågan), dels, huruvida de uppfyller kraven i artikel 5 och artikel 3.1 i direktivet (fjärde och femte frågorna). För det andra är den sjunde frågan hypotetisk och, för det tredje, är den nionde och den tionde frågan alltför abstrakta och utgör en begäran om rådgivande yttrande.

38. Det ska härvidlag erinras om att det av EU-domstolens fasta praxis framgår att det, inom ramen för det samarbete mellan EU-domstolen och de nationella domstolarna som införts genom artikel 267 FEUF, uteslutande ankommer på den nationella domstolen, vid vilken tvisten har anhängiggjorts och som har ansvaret för det rättsliga avgörandet att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet vid den nationella domstolen bedöma relevansen av de frågor som ställs till EU-domstolen. EU-domstolen är följaktligen i princip skyldig att meddela ett förhandsavgörande när de frågor som ställts avser tolkningen eller giltigheten av en

unionsbestämmelse. Av detta följer att en fråga om tolkningen eller giltigheten av unionsrätten presumeras vara relevant. En sådan fråga från en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågeställningen är hypotetisk eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den. [9]

39. I förevarande fall innehåller beslutet om hänskjutande en tillräckligt detaljerad beskrivning av de rättsliga och faktiska omständigheterna i det nationella målet, och de uppgifter som lämnats av den hänskjutande domstolen gör det möjligt att fastställa tolkningsfrågornas räckvidd och dra slutsatsen att frågorna varken saknar samband med saken i det nationella målet eller är hypotetiska. Vad särskilt gäller den tredje, den fjärde och den femte samt den nionde och den tionde tolkningsfrågan framgår det av begäran om förhandsavgörande att den hänskjutande domstolen vill få klarhet i innebörden och räckvidden av flera bestämmelser i direktiv 93/13 för att avgöra huruvida den kan pröva om det omtvistade villkoret är oskäligt med tillämpning av detta direktiv. Den hänskjutande domstolen har således inte begärt att EU-domstolen ska tillämpa dessa bestämmelser på omständigheterna i det aktuella fallet och inte heller att den ska ersätta den hänskjutande domstolens bedömning med sin egen bedömning, vilket den i vart fall inte skulle kunna göra. [10] Vad vidare gäller frågan huruvida den sjunde frågan är hypotetisk, vilket bolaget A har hävdat med hänvisning till att det i lettisk rätt inte finns någon möjlighet att konstatera att en avkastning på investeringen är orimlig, räcker det att erinra om att det inom ramen för förfaranden enligt artikel 267 FEUF, råder en tydlig åtskillnad mellan EU-domstolens och den nationella domstolens funktioner, varvid den sistnämnda är ensam behörig att tolka den nationella lagstiftningen. [11]

40. Under dessa omständigheter anser jag att samtliga tolkningsfrågor som den hänskjutande domstolen har ställt kan tas upp till sakprövning.

B. Prövning i sak

41. Den hänskjutande domstolen, som anser att de faktiska omständigheterna i det mål som är anhängigt vid den ger upphov till en rad frågor som rör tolkningen och tillämpningen av direktiv 93/13, har beslutat att ställa en rad tolkningsfrågor som tematiskt rör olika aspekter av detta direktiv och som kan grupperas på följande sätt:

– tillämpningsområdet för direktiv 93/13 (fråga 1),

– utvidgning av tillämpningsområdet i förhållande till den lägsta skyddsnivå som detta direktiv ger (fråga 2) och formerna för genomförandet av den nationella lagstiftningen i enlighet med artikel 8 i direktivet (frågorna 7 och 8),

– behandlingen av avtalsvillkor som avser ”avtalets huvudföremål” eller ”pris och ersättning” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktivet (fråga 3),

[9] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 juni 2023, International Protection Appeals Tribunal m.fl. (Attentat i Pakistan) (C-756/21, EU:C:2023:523, punkterna 35 och 36 och där angiven rättspraxis).

[10] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 januari 2017, Banco Primus (C-421/14, nedan kallad domen Banco Primus, EU:C:2017:60, punkt 57 och där angiven rättspraxis).

[11] Se dom av den 15 januari 2013, Križan m.fl. (C-416/10, EU:C:2013:8, punkt 58 och där angiven rättspraxis).

– krav på ”klarhet” i den mening som avses i artiklarna 4.2 och 5 i samma direktiv (fråga 4),

– bedömningen av huruvida det föreligger en ”betydande obalans” i samband med skälighetsprövningen av ett villkor i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13 (fråga 5),

– följderna av att ett avtalsvillkor kvalificeras som oskäligt enligt artikel 6.1 i direktivet (fråga 6),

– tillämpningen av bestämmelserna i stadgan vid skälighetsprövningen av villkor i konsumentavtal (frågorna 9 och 10).

1. Tillämpningsområdet för direktiv 93/13 (första frågan)

42. Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida villkor i ett avtal som ingåtts mellan, å ena sidan, en näringsidkare som bedriver verksamhet inom utveckling av idrottare och, å andra sidan, en underårig, företrädd av sina föräldrar, som vid tidpunkten för avtalets ingående ännu inte var anställd inom idrottsområdet, omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 93/13.

43. I detta sammanhang anser C och hans föräldrar, den lettiska regeringen och kommissionen att ett sådant avtal omfattas av tillämpningsområdet för detta direktiv, medan bolaget A har förespråkat att denna fråga ska bevaras nekande och i huvudsak gjort gällande att den framtida karaktären av en yrkesverksamhet inte förringar arten av avtalet.

44. Det ska inledningsvis erinras om att syftet med direktiv 93/13, enligt dess artikel 1.1 är att närma medlemsstaternas bestämmelser till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument. Det rör sig således om en övergripande rättsakt som syftar till att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå [12] genom att skydda konsumenter mot oskäliga villkor i alla typer av avtal som ingås med näringsidkare. Direktivet är således avsett att tillämpas på alla ekonomiska sektorer och, i princip, på alla typer av avtal om köp av varor och tillhandahållande av tjänster som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument. [13]

45. Såsom EU-domstolen vid flera tillfällen har påpekat grundar sig det genom direktiv 93/13 införda skyddssystemet på tanken att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, i fråga om såväl *förhandlingsposition* som *informationsnivå*, vilket medför att konsumenten godkänner villkor som näringsidkaren har utformat i förväg, utan att kunna påverka villkorens innehåll. [14] Med hänsyn till att konsumenten befinner sig i ett sådant underläge föreskrivs det i artikel 6.1 i direktiv 93/13 att oskäliga villkor inte är bindande för konsumenten. Detta är en tvingande bestämmelse som har till syfte att ersätta den formella jämvikt mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet med en verklig jämvikt så att parterna blir jämbördiga. [15]

[12] Se artikel 114 FEUF som numera utgör rättslig grund för direktiv 93/13 samt artikel 169 FEUF och artikel 38 i stadgan.

[13] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 november 2020, DelayFix (C-519/19, nedan kallad domen DelayFix, EU:C:2020:933, punkt 52 och där angiven rättspraxis), och kommissionens tillkännagivande, ”Vägledning om tolkningen och tillämpningen av rådets direktiv 93/13/EEG om oskäliga villkor i konsumentavtal” (EUT C 323, 2019, sidorna 4–92) (nedan kallat kommissionens tillkännagivande, s. 5).

[14] Se dom av den 15 juni 2023, Bank M. (Följderna av att ett avtal ogiltigförklaras) (C-520/21, EU:C:2023:478, punkt 54 och där angiven rättspraxis).

[15] Se dom av den 11 april 2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, punkt 13 och där angiven rättspraxis).

46. Av detta följer att direktivet dels är inriktat på situationer där parterna inte är jämbördiga i förhållande till avtalsvillkoren, vilket kan bero på asymmetri när det gäller information eller sakkunskap [16] eller förhandlingsposition [17] i förhållande till avtalsvillkoren, dels syftar till att avskräcka näringsidkare från att använda oskäliga villkor i framtiden. [18]

47. Det är mot bakgrund av de mål som eftersträvas med direktiv 93/13 som det ska prövas huruvida det avtal som är aktuellt i det nationella målet omfattas av direktivets tillämpningsområde.

48. Det ska i detta hänseende erinras om att direktiv 93/13, såsom framgår av artikel 1.1 och artikel 3.1 i direktivet, är tillämpligt på villkor i ”avtal som sluts mellan ’näringsidkare och konsumenter’ som inte har varit föremål för individuell förhandling”. Enligt tionde skälet i detta direktiv ska enhetliga regler om oskäliga villkor således gälla ”alla avtal” som sluts mellan en ”näringsidkare” och en ”konsument”, i den mening som avses i artikel 2 b och c i nämnda direktiv. [19] För att ett avtal ska omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 93/13 krävs det följaktligen att den ena avtalsparten är en ”näringsidkare”, i den mening som avses i artikel 2 c i direktivet, och att den andra avtalsparten är en ”konsument”, i den mening som avses i artikel 2 b i direktivet. Med andra ord, när avtalet ingåtts mellan en näringsidkare, å ena sidan, och en konsument, å andra sidan, ska det anses omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 93/13.

49. I förevarande fall noterar jag för det första att även om det framgår av de handlingar som bolaget har ingett att det omtvistade avtalet var ett standardavtal som upprättats genom ett förtryckt formulär och undertecknat av flera andra unga idrottare, har bolaget A gjort gällande att det omtvistade villkoret har varit föremål för individuell förhandling. [20] Det ankommer således på den hänskjutande domstolen att avgöra denna fråga med iakttagande av reglerna om bevisbördans placering i artikel 3.2 första och tredje styckena i direktiv 93/13, där det bland annat föreskrivs att en näringsidkare som påstår att ett standardvillkor har varit föremål för individuell förhandling har bevisbördan härför. [21]

50. Det är vidare utrett att det omtvistade avtalet undertecknades av bolaget A, som agerade i egenskap av ”näringsidkare” i den mening som avses i artikel 2 c i direktivet. Under dessa omständigheter ska den första frågan således förstås så, att den hänskjutande domstolen dels vill få klarhet i huruvida en fysisk person, såsom C, som vid tidpunkten för avtalets ingående inte utövade någon yrkesverksamhet inom den aktuella idrottsgrenen, men som därefter blev en professionell idrottare, inom ramen för detta avtal ska anses vara en ”konsument” i den mening

16 Se dom av den 17 maj 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, nedan kallad domen Karel de Grote, EU:C:2018:320, punkt 59), som rörde en obalans mellan ett lärosäte och en student, på grund av skillnaden i information och fackkunskap mellan dessa parter.

17 Se, exempelvis, dom av den 3 september 2015, Costea (C-110/14, nedan kallad domen Costea, EU:C:2015:538, punkt 27 och där angiven rättspraxis), i vilken EU-domstolen underströk att även om det kan anses att en advokat har omfattande tekniska kunskaper gör inte detta förhållande det möjligt att anta att han eller hon inte är den svagare parten i förhållande till en näringsidkare.

18 Se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl. (C-154/15, C-307/15 och C-308/15, nedan kallad Gutiérrez Naranjo m.fl., EU:C:2016:980, punkt 63), och dom av den 15 juni 2023, Bank M. (Följderna av att ett avtal ogiltigförklaras) (C-520/21, nedan kallad domen Bank M, EU:C:2023:478, punkt 58) och förslag till avgörande av generaladvokaten Pitruzzella i målet Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:405, punkt 53 och där angiven rättspraxis). Se även kommissionens tillkännagivande (s. 9).

19 Se domen Karel de Grote (punkterna 45 och 46).

20 Bolaget A gjorde närmare bestämt gällande, vid förhandlingen, att C och hans föräldrar hade haft möjlighet att förhandla om avtalet, eftersom de undertecknande parterna möttes vid flera tillfällen innan avtalet undertecknades. Bolaget medgav emellertid att det under dessa möten inte hade väckts någon fråga om avtalets löptid, storleken på de framtida åtagandena, exempelvis vad gäller ersättningsbeloppet eller något annat avtalsvillkor, och att diskussionerna framför allt avsåg basket, infrastruktur, tränare, levnadsvillkor, återhämtning etcetera

21 Dom av den 13 juli 2023, Banco Santander (Hänvisning till ett officiellt index) (C-265/22, nedan kallad domen Banco Santander I, EU:C:2023:578, punkt 62).

som avses i artikel 2 c i nämnda direktiv, så att nämnda avtal omfattas av personkretsen för tillämpningsområdet för samma direktiv, dels om själva föremålet för avtalet, som enligt bolaget A ska anses ”tillhöra avtalen för ’lovande” idrottare’, kan utgöra ett undantag från det materiella tillämpningsområdet (*rationae materiae*) för direktiv 93/13, vilket således motiverar att direktivets bestämmelser inte ska tillämpas.

a) Den personkrets som direktiv 93/13 är tillämpligt på

51. Vad för det första gäller den personkrets som omfattas av direktiv 93/13, och närmare bestämt begreppet konsument, erinrar jag om att enligt artikel 2 b i direktivet avser en konsument ”en fysisk person” som i samband med avtal som omfattas av nämnda direktiv ”handlar för ändamål som faller utanför hans näring eller yrke”. I punkt c i samma bestämmelse ges begreppet näringsidkare en vid definition enligt vilken en näringsidkare är ”en fysisk eller juridisk person som i samband med avtal som omfattas av detta direktiv handlar för ändamål som har samband med hans näring eller yrkesverksamhet, oavsett om den är offentlig eller privat.”

52. Det är således med hänvisning inte till identiteten hos parterna i tvisten utan till *avtalsparternas ställning* – det vill säga om de handlar för ändamål som har samband med deras näring eller yrkesverksamhet – som direktivet definierar de avtal som direktiv 93/13 är tillämpligt på. [22] Detta tillvägagångssätt som ofta kvalificeras som ”funktionellt” motsvarar den tanke som det erinrats om i punkt 48 i förevarande förslag till avgörande på vilket det skyddssystem som upprättats genom direktivet grundas, nämligen att konsumenten är i *underläge* gentemot näringsidkaren både vad gäller förhandlingsposition och kunskapsnivå. [23]

53. Härav följer att frågan om en person ska kvalificeras som ”konsument” måste bedömas från fall till fall i förhållande till det specifika avtalet i fråga, med hänsyn till avtalets karaktär och ändamål och att direktiv 93/13 syftar till att skydda konsumenter som den part som vanligtvis är i underläge. [24] För att avgöra om en person är en konsument är det således avgörande att beakta maktbalansen mellan parterna i förhållande till avtalet i fråga. Typiska faktorer är asymmetri när det gäller information, sakkunskap eller förhandlingsposition.

54. Samtidigt är begreppet ”konsument” objektivt och återspeglar den vanligtvis underlägsna ställningen i förhållande till näringsidkaren. Den objektiva karaktären innebär att begreppet är oberoende av de konkreta kunskaper och uppgifter som den berörda personen faktiskt förfogar över [25]. Såsom EU-domstolen har förklarat gör användningen av ett abstrakt referenskriterium för att pröva om ett avtalsvillkor är transparent det möjligt att undvika att prövningen blir beroende av att en komplex uppsättning subjektiva faktorer är för handen, vilket kan vara svårt eller rentav omöjligt att styrka. [26]

[22] Se, för ett liknande resonemang, domen DelayFix (punkterna 53 och 54 och där angiven rättspraxis) och domen Karel de Grote (punkterna 53 och 54 och där angiven rättspraxis). Se, mer allmänt gällande begreppet konsument, Djurovic, M., « The Average Consumer », *European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law*, Hart Publishing, Oxford, 2016, s. 25 och 26.

[23] Se domen Karel de Grote (punkt 54 och där angiven rättspraxis).

[24] Se, för ett liknande resonemang, kommissionens tillkännagivande (s. 11).

[25] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 mars 2019, Pouvin et Dijoux (C-590/17, nedan kallad domen Pouvin et Dijoux ”, EU:C:2019:232, punkterna 24, 25 och 30 samt där angiven rättspraxis).

[26] Se dom av den 4 juli 2024, Caixabank m.fl. (Prövning av transparens vid grupptalan) (C-450/22, nedan kallad domen Caixabank, EU:C:2024:577, punkt 49 och där angiven rättspraxis).

55. I förevarande fall är det, med förbehåll för den hänskjutande domstolens prövning, utrett att C:s karriär ännu inte hade inletts vid den tidpunkt då avtalet ingicks, eftersom ingen professionell klubb hade anställt honom. Det föreligger i princip en ojämlikhet mellan bolaget A och C på grund av den asymmetri när det gäller information eller sakkunskap mellan dessa parter. Ett sådant bolag förfogar nämligen i princip över en fast organisation, en juridisk avdelning som är specialiserad på området och sakkunskap som en ung idrottsutövare som agerar för privata ändamål och som inte är professionell när ett avtal ingås, konfronteras med ett sådant avtal inte nödvändigtvis förfogar över. Det förefaller således rimligt att anta att C, framför allt på grund av att han var underårig, objektivt sett befann sig i en svagare ställning än bolaget A. C hade inte samma kunskapsnivå som detta bolag i förhållande till de olika tjänster som föreskrevs i avtalet, och C hade vidare en svag förhandlingsposition, bland annat på grund av att bolaget A, vid den tidpunkt då avtalet ingicks, verkade vara det enda bolag som tillhandahöll denna typ av tjänster i samband med idrottsutvecklingen i Lettland. [27] Det ankommer emellertid även på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida denna maktobalans mellan bolaget A och C skulle ha uppvägts av den omständigheten att C företräddes av sina föräldrar, vars far, enligt bolaget A:s muntliga yttranden, när det omtvistade kontraktet ingicks var basketbollstränare. Det ska i detta hänseende erinras om att EU-domstolen har slagit fast att även om en viss ”konsument” har överlägsen kunskap och erfarenhet, hindrar detta likväl inte att han eller hon är en ”konsument” i den mening som avses i direktiv 93/13. [28]

56. Det framgår av samtliga omständigheter som nämnts i föregående punkt att C, vid den tidpunkt då det omtvistade avtalet ingicks, i princip agerat i egenskap av ”konsument” i den mening som avses i direktiv 93/13 och att bestämmelserna i direktivet därför ska tillämpas på detta avtal.

57. Denna slutsats påverkas enligt min mening inte av den omständigheten att den berörda idrottsutövarens ställning som ”konsument”, efter ingåendet av nämnda avtal, har utvecklats till en idrottare som är ”professionell” i den mening som avses i artikel 2 c i direktivet. I likhet med den hänskjutande domstolen anser jag att denna utveckling inte är relevant, inom den särskilda ramen för konsumenträtten, vid bedömningen av arten av det rättsförhållande som föreligger mellan de båda parterna. Till skillnad från de situationer som rör tillämpningen av de rättsliga bestämmelserna om fastställande av behörighet, [29] när det gäller konsumenträttens tillämpningsområde, saknar det enligt min mening betydelse att den unga idrottarens verksamhet på det område som avtalet hänför sig till senare har blivit av yrkesmässig karaktär. Även om det skulle visa sig att den unga idrottaren endast har använt de tjänster som näringsidkaren tillhandahållit för att förvärva yrkeskunskaper, är den avgörande omständigheten att den unga idrottaren vid tidpunkten för avtalets ingående inte var professionell idrottare.

[27] Detta konstaterande grundar sig uteslutande på bolaget A:s påståenden vid förhandlingen, vilka ska prövas av den hänskjutande domstolen.

[28] Se domarna Costea (punkt 21) och Pouvin et Dijoux (punkterna 25–28).

[29] Se dom av den 25 januari 2018, Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37, punkterna 31, 38 och 39 och där angiven rättspraxis) och dom av den 10 december 2020, Personal Exchange International (C-774/19, EU:C:2020:1015, punkterna 40 och 41). Såsom kommissionen har förklarat är det på andra områden av unionsrätten, såsom behörighetsreglerna i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EUT L 351, 2012, s. 1), såsom framgår av artikel 18 i förordningen, såsom de tolkats av EU-domstolen, inte uteslutet att den nationella domstolen kan beakta den eventuella ”utvecklingen” av konsumentens ställning under avtalets löptid, till exempel när det gäller avtal om användning av tjänster som sträcker sig över en längre period, i den meningen att det avtal som ingåtts av konsumenten kan ha utvecklats från användning av tjänsten för rent privata ändamål till en rent yrkesmässig verksamhet och att den fysiska personen följaktligen kan förlora sin ställning som ”konsument”.

58. Enligt artikel 4.1 i nämnda direktiv ska ”frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, *vid tiden för avtalets ingående*, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks.” [30] Såsom EU-domstolen har bekräftat är det således tidpunkten för avtalets ingående som är relevant för bedömningen av huruvida ett villkor är oskäligt, vilket innebär att frågan huruvida direktivet är tillämpligt ska bedömas vid denna tidpunkt, oberoende av en eventuell senare utveckling av ställningen som ”konsument” till ställningen som ”näringsidkare”. Varje annan mer ”dynamisk” tolkning av ställningen som ”konsument”, som skulle innebära att ställningen som konsument skulle kunna gå förlorad med tiden, skulle strida mot själva ordalydelsen i denna bestämmelse.

59. Vidare är denna tolkning även förenlig med det mål som eftersträvas med direktiv 93/13, eftersom det är vid tidpunkten för avtalets ingående, som sammanfaller med en eventuell ofördelaktig ställning i förhållande till näringsidkaren, som avtalet kan få negativa följder för konsumenten, även på lång sikt.

b) Det materiella tillämpningsområdet (ratione materiae) för direktiv 93/13

60. Vad för det andra gäller det materiella tillämpningsområdet (ratione materiae) för direktiv 93/13, och närmare bestämt frågan huruvida ett avtal för en ”lovande” idrottare, kan uteslutas från direktivet, ska det erinras om att detta direktiv är tillämpligt på ”alla avtal” som sluts mellan näringsidkare och konsumenter inom alla ekonomiska sektorer [31] och att det avgörande kriteriet för tillämpningen av direktivet är den ställning i vilken partierna har agerat när de ingått avtalet, och inte föremålet för avtalet, vilket i princip saknar relevans för att fastställa direktivets tillämpningsområde. [32] Det finns emellertid några undantag från denna regel. [33]

61. Enligt artikel 1.2 i direktiv 93/13 undantas från direktivets tillämpningsområde ”avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller gemenskapen har tillträtt, särskilt inom transportområdet”. EU-domstolen har i detta avseende slagit fast att – med hänsyn till syftet med direktivet, det vill säga att skydda konsumenter mot att näringsidkare inför oskäliga villkor i konsumentavtal – ska undantaget i artikel 1.2 i samma direktiv tolkas restriktivt, så att direktivets ändamålsenliga verkan säkerställs. [34] EU-domstolen har dessutom erinrat om att under alla omständigheter är ett villkor i ett avtal som en näringsidkare ingått med en konsument endast undantaget från direktivets tillämpningsområde om avtalsvillkoret avspeglar innehållet i en bindande författningsföreskrift i den mening som avses i artikel 1.2 i direktiv 93/13, jämförd med

[30] Min kursivering. Se, för ett liknande resonemang, domen Caixabank (punkt 29 och där angiven rättspraxis) och domen DelayFix (punkt 60).

[31] Se punkt 47 i förevarande förslag till avgörande.

[32] Se, för ett liknande resonemang, domen Pouvin och Dijoux (punkterna 24, 25 och 30 samt där angiven rättspraxis). Det ska emellertid konstateras att kommissionen vid utarbetandet av utkastet till direktiv har analyserat vissa typer av standardavtal som erbjuds konsumenterna i de olika medlemsstaterna, såsom köpeavtal, biluthyrningsavtal, avtal om vissa banktjänster och försäkringstjänster, avtal om olika typer av turisttjänster (husuthyrning, semesterklubbar, charterresor, nyttjanderätt av fast egendom på tidsdelningsbasis), avtal för flygtransporter (avtalsvillkor som rekommenderas av International Air Transport Association (IATA)) samt avtal om tillhandahållande av tjänster av allmänt intresse. Dessa undersökningar visade inte bara att oskäliga avtalsvillkor förekom överallt i de allmänna avtalsvillkoren som används av företagen, utan även svårigheten att få tillgång till dessa avtalsvillkor innan man sluter ett avtal (se kommissionens rapport om tillämpningen av direktiv 93/13/EEG av den 27 april 2000 (KOM(2000)248 slutlig), s. 9).

[33] Se beslut av den 19 november 2015, Tarcău (C-74/15, EU:C:2015:772, punkt 22 och där angiven rättspraxis).

[34] Se dom av den 30 maj 2024, Raiffeisen Bank (C-176/23, nedan kallad domen Raiffeisen Bank, EU:C:2024:443, punkt 22 och där angiven rättspraxis).

trettonde skälet i direktivet. Skälet till ett sådant undantag är att det är rimligt att anta att den nationella lagstiftaren har sett till att det sammantaget råder balans i rättigheter och skyldigheter för parterna i vissa avtal, en balans som unionslagstiftaren uttryckligen har velat bevara. [35]

62. I tionde skälet i direktiv 93/13 anges däremot att ”[direktivet] … därför inte [ska] göras tillämpligt på bl.a. anställningsavtal, avtal om arvsrätt, avtal som gäller familjerättsliga rättigheter samt avtal om upprättande och organisation av bolag.” I likhet med undantaget i artikel 1.2 i direktivet, grundar sig *syftet* med undantaget för denna typ av avtal på den omständigheten att den *lex specialis* som reglerar samtliga dessa avtal gör det möjligt att undanröja eventuella asymmetrier mellan parternas rättigheter och skyldigheter.

63. I förevarande fall har bolaget A gjort gällande att det omtvistade avtalet omfattas av den nationella lagstiftningen om avtal för ”lovande” idrottare, och att bestämmelserna i direktiv 93/13 därför inte är tillämpliga. Mot bakgrund av det ovan anförda ankommer det på den hänskjutande domstolen att kontrollera innehållet i denna lagstiftning för att fastställa huruvida villkoren i avtalet återspeglar regler av tvingande karaktär som är tillämpliga i förevarande fall, så att det på ett abstrakt sätt blir möjligt att avhjälpa en eventuell obalans mellan ”lovande” idrottare och näringsidkare, och att utesluta vissa villkor, bland annat det omtvistade villkoret i nämnda avtal rörande ersättning, från direktivets tillämpningsområde. När den hänskjutande domstolen gör detta måste den emellertid beakta följande. För det första anser jag att ett sådant undantag från tillämpningen av detta direktiv ska tolkas restriktivt. [36] Vad därefter gäller den nationella lagstiftningens tvingande karaktär ska den hänskjutande domstolen, i enlighet med EU-domstolens praxis, för att utesluta tillämpningen av detta direktiv, säkerställa att det är tillämpligt på de avtalsslutande parterna oberoende av deras val och att det är dispositivt (automatiskt), om inget annat i detta avseende har avtalats mellan parterna. [37] Dessutom ska den hänskjutande domstolen beakta det förhållandet att där andra EU-bestämmelser gäller utöver direktiv 93/13 föredrar man i allmänhet en tolkning som bevarar så mycket så möjligt av den ändamålsmässiga verkan av detta direktiv. [38] Slutligen finns det inget som hindrar att den omständigheten att det finns andra bestämmelser måste beaktas vid bedömning av avtalsvillkors klarhet och tydlighet och oskälighet enligt direktivet om oskäliga avtalsvillkor. [39]

64. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att den första frågan ska besvaras enligt följande: Artikel 1.1 och 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att ett avtal om tillhandahållande av tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet som ingåtts mellan, å ena sidan, en näringsidkare som bedriver verksamhet inom området för träning och utveckling av idrottare och, å andra sidan, en underårig som företräddes av sina föräldrar och som inte var anställd inom idrottsområdet vid den tidpunkten då avtalet ingicks, i princip omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 93/13, under förutsättning att de övriga tillämpningsvillkor som anges i direktivet är uppfyllda, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.

[35] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 mars 2020, Mikrokasa och Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty (C-779/18, EU:C:2020:236, punkterna 52–54 och där angiven rättspraxis) och domen Raiffeisen Bank (punkterna 22–24 och där angiven rättspraxis).

[36] Se, för ett liknande resonemang, kommissionens tillkännagivande (s. 12).

[37] Se dom av den 3 april 2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, punkt 33 och där angiven rättspraxis).

[38] Se, för ett liknande resonemang, kommissionens tillkännagivande (sidorna 15 och 16) som innehåller en förteckning över andra unionsrättsliga bestämmelser som kan tillämpas samtidigt.

[39] Se, exempelvis, punkt 2 i domslutet, sista meningen, i dom av den 15 mars 2012, Pereničová och Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144), med avseende på fastställandet av att en affärsmetod är otillbörlig.

2. Utvidgning av minimiskydd som föreskrivs i direktiv 93/13 (andra frågan)

65. Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan, som ställts för det fall den första frågan besvaras nekande, för att få klarhet i huruvida direktiv 93/13 utgör hinder för en utvidgning av direktivets tillämpningsområde, uteslutande genom rättspraxis, så att direktivets bestämmelser kan tillämpas på avtal som inte omfattas av direktivets tillämpningsområde.

66. Med hänsyn till det svar som jag föreslår på den första frågan anser jag att det inte är nödvändigt att pröva den andra frågan.

67. Under alla omständigheter, och för fullständighetens skull ska noteras att direktiv 93/13, såsom framgår av det svar som jag förespråkar på den första frågan, endast avser avtal som ingåtts mellan en ”näringsidkare” och en ”konsument” och således, e contrario, inte är tillämpligt på avtal i vilka en konsument inte är inblandad. När det gäller en partiell och minimal harmonisering finns det emellertid inget som hindrar medlemsstaterna från att utvidga tillämpningsområdet för de nationella bestämmelser som införlivar direktiv 93/13 till att omfatta andra avtal, såsom till exempel till avtal som ingåtts mellan två ”konsumenter” eller till och med mellan två ”näringsidkare”. [40] Domstolen har nämligen bekräftat att medlemsstaterna i synnerhet behåller möjligheten att tillämpa bestämmelserna i direktivet, i form av bestämmelser i nationell rätt, på situationer som inte omfattas av direktivets tillämpningsområde, under förutsättning att detta är förenligt med de mål som eftersträvas med direktivet och fördragen. [41] Medlemsstaterna kan bland annat besluta att bestämmelserna i detta direktiv även ska tillämpas på fysiska eller juridiska personer som inte är konsumenter i den mening som avses i direktivet. Det faller emellertid inom medlemsstaternas behörighet att besluta huruvida bestämmelserna i samma direktiv ska tillämpas inom områden som inte omfattas av direktivets tillämpningsområde. [42] För övrigt är en sådan ”utvidgning” av tillämpningsområdet, oberoende av om den sker genom lag eller genom rättspraxis, [43] en fråga som uteslutande regleras av den nationella lagstiftningen i den berörda medlemsstaten.

3. Tillämpningen av artikel 4.2 i direktiv 93/13 (tredje frågan)

68. Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida ett avtalsvillkor i vilket bland annat ersättningsbeloppet för den tjänst som avses i det omtvistade avtalet fastställs, omfattas av artikel 4.2 i direktiv 93/13 när denna bestämmelse vid den tidpunkt då avtalet ingicks ännu inte hade införlivats med den nationella rättsordningen. [44]

[40] När, exempelvis, en av näringsidkarna befinner sig i en svagare ställning gentemot den andra. Denna situation är emellertid hypotetisk, eftersom det inte tycks ha skett någon sådan utvidgning i medlemsstaternas nationella lagstiftning (se bilaga II till kommissionens tillkännagivande, som innehåller en översikt över meddelanden enligt artikel 8a i direktiv 93/13).

[41] Se, analogt, dom dom av den 2 april 2020, Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, punkterna 32–38 och där angiven rättspraxis), och dom av den 21 december 2021, Trapeza Peiraios (C-243/20, EU:C:2021:1045, punkt 45 och där angiven rättspraxis).

[42] Se dom av den 2 april 2020, Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, punkt 34).

[43] I detta avseende slog EU-domstolen i domen av den 7 augusti 2018, Banco Santander och Escobedo Cortés (C-96/16 och C-94/17, EU:C:2018:643, punkt 69), fast att även om rättspraxis från en Högsta domstol (i förevarande fall från Tribunal Supremo (Högsta domstolen, Spanien) inte kan hänföras till sådana strängare bestämmelser som medlemsstaterna enligt artikel 8 i direktivet kan anta i syfte att säkerställa en högre konsumentskyddsnivå, bland annat eftersom denna rättspraxis inte har karaktär av lag och inte utgör en rättskälla i den spanska rättsordningen, så är det ändå så att utarbetandet av ett kriterium i rättspraxis, såsom det som Tribunal Supremo (Högsta domstolen) har utvecklat i förevarande fall, uppfyller det ändamål att skydda konsumenterna som nämnda direktiv syftar till att uppnå. Det framgår nämligen av artikel 3.1 i direktiv 93/13 och av den allmänna systematiken i direktivet att detta inte främst syftar till att tillgodose en övergripande balans mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter, utan till att förhindra att det uppstår en obalans i dessa rättigheter och skyldigheter till nackdel för konsumenterna. Se, även, dom av den 14 mars 2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, punkterna 60–64).

[44] Artikel 4.2 i direktiv 93/13 införlivades med lettisk rätt först senare, nämligen år 2014. Det framgår av bilaga II till kommissionens tillkännagivande att den lettiska nationella lagstiftningen inte går utöver den minimiregel som fastställs i direktiv 93/13.

69. För det första ska det erinras om att enligt artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska ”[b]edömningen av avtalsvillkors oskälighet … inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade” eller, med andra ord, i den mån villkoren uppfyller de krav på tydlighet som föreskrivs i direktivet. Såsom EU-domstolen har slagit fast är de avtalsvillkor som avses i nämnda bestämmelse, samtidigt som de omfattas av det område som regleras av direktivet, undantagna från oskälighetsbedömningen enligt artikel 3.1 i direktivet, endast i den mån den behöriga nationella domstolen, efter en prövning i det enskilda fallet, finner att näringsidkaren utformat dem på ett klart och begripligt sätt. [45]

70. Denna bestämmelse avser således enbart att fastställa formerna för och omfattningen av den materiella prövningen av avtalsvillkor som inte varit föremål för individuell förhandling och som beskriver de huvudsakliga prestationerna i avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument. [46] När ett avtalsvillkor avser beskrivningen av avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan pris och ersättning är det följaktligen inte nödvändigt att göra en oskälighetsbedömning enligt artikel 3.1 om villkoret är klart och begripligt formulerat. [47]

71. Vad för det andra gäller införlivandet av denna bestämmelse med nationell rätt har EU-domstolen slagit fast att det inte finns något som hindrar medlemsstaterna från att inom det område som direktivet omfattar, inklusive artikel 4.2, anta eller behålla strängare bestämmelser än dem som föreskrivs i direktivet, om deras syfte är att säkerställa ett ökat konsumentskydd. [48] De villkor som avses i denna artikel 4.2 i direktivet omfattas mycket väl av direktivet och följaktligen är även artikel 8 i direktivet, som möjliggör för medlemsstaterna att anta strängare bestämmelser för att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten, tillämplig på nämnda artikel 4.2. [49] EU-domstolen har i detta avseende klargjort att införlivandet av artikel 4.2 alltid måste vara fullständigt för att konkret säkerställa de konsumentskyddsmål som eftersträvas med direktivet, på så sätt att förbudet mot att bedöma avtalsvillkors oskälighet endast gäller sådana villkor som är klart och begripligt formulerade. [50]

72. Härav följer att en nationell domstol för det fall att artikel 4.2 i direktiv 93/13 inte har införlivats under alla omständigheter har befogenhet att inom ramen för en tvist avseende ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument bedöma huruvida ett avtalsvillkor som inte förhandlats individuellt och som bland annat avser avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan pris och ersättning är oskäligt, även i en sådan situation då dessa villkor i förväg har formulerats av näringsidkaren på ett klart och begripligt sätt. [51] Ett sådant val innebär att

[45] Dom av den 21 mars 2024, Profi Credit Bulgaria (Kompletterande tjänster till ett kreditavtal) (C-714/22, EU:C:2024:263, punkt 63 och där angiven rättspraxis) och dom av den 3 juni 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, nedan kallad domen Caja de Ahorros, EU:C:2010:309, punkt 32).

[46] Domen Caja de Ahorros (punkt 34).

[47] Domen Caja de Ahorros (punkterna 40–44).

[48] Domen Caja de Ahorros (punkt 40).

[49] Domen Caja de Ahorros (punkt 35).

[50] En nationell lagstiftning som utesluter alla möjligheter till domstolsprövning av avtalsvillkor som beskrev de huvudsakliga prestationerna i avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument, till och med när villkoren var vagt och tvetydigt formulerade, på så sätt att konsumenten helt hindrades från att göra gällande att ett avtalsvillkor som beskriver avtalets huvudföremål eller avser förhållandet mellan priset och de sålda varorna eller tjänsterna var oskäligt ansågs vara ofullständig (domen Caja de Ahorros (punkterna 37 och 38), i vilken det hänvisas till domen av den 10 maj 2001, kommissionen/Nederländerna (C-144/99, EU:C:2001:257)). Se även kommissionens tillkännagivande (s. 23, och fotnot 147) samt bilaga II till detta, som innehåller en förteckning över de medlemsstater vars nationella lagstiftning har utvidgat räckvidden för bedömningen av avtalsvillkors oskälighet till att omfatta avtalsvillkor som avser beskrivningen av avtalets huvudföremål och huruvida priset eller ersättningen är skälig, oavsett om dessa villkor är formulerade på ett klart och begripligt språk eller inte.

[51] Se, för ett liknande resonemang, domen Caja de Ahorros (punkterna 41 och 42).

konsumenten, i enlighet med artikel 8 i direktivet, ges ett starkare effektivt skydd än det som direktivet föreskriver genom att detta val tillåter en fullständig domstolsprövning av villkors oskälighet. [52]

73. Eftersom det avtal som är aktuellt i det nationella målet ingicks år 2009 och artikel 4.2 i direktiv 93/13 införlivades med lettisk rätt först år 2014, borde en nationell domstol, såsom den hänskjutande domstolen, i förevarande fall, under alla omständigheter kunna bedöma oskäligheten av ett villkor i detta avtal, oberoende av huruvida ett sådant villkor avser avtalets föremål eller förhållandet mellan pris och ersättning, å ena sidan, och sålda tjänster eller varor, å andra sidan, och detta även om näringsidkaren i förväg har formulerat det på ett klart och begripligt sätt. [53]

74. Mot bakgrund av det ovan anförda ska den tredje frågan besvaras enligt följande. Om artikel 4.2 i direktiv 93/13 vid tidpunkten för avtalets ingående inte hade införlivats med nationell rätt, ska en nationell domstol under alla omständigheter kunna pröva huruvida ett visst avtalsvillkor är oskäligt i den mening som avses i artikel 3 i nämnda direktiv, oberoende av om villkoret avser avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan pris och ersättning, å ena sidan, och sålda tjänster eller varor, å andra sidan, och detta även om näringsidkaren i förväg har formulerat det på ett klart och begripligt sätt.

4. Kraven på ”tydlighet” i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 93/13 (fjärde frågan)

75. Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde frågan för att få klarhet i huruvida och, i förekommande fall, under vilka förutsättningar ett avtalsvillkor, såsom den omtvistade villkoret i det nationella målet, enligt vilket en idrottare, för tillhandahållandet av tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet, åtar sig att betala en ersättning motsvarande 10 procent av de intäkter som vederbörande kommer att uppbära under de följande 15 åren, ska anses vara ”klart och begripligt” formulerat i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 93/13.

76. Denna fråga avser närmare bestämt omfattningen och arten av den tydlighet som kännetecknar alla villkor som inte är oskäliga. Det ska i detta hänseende erinras om att det i artikel 5 i direktiv 93/13 föreskrivs dels att i avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form ska dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade, dels att vid tveksamhet om ett avtalsvillkors innebörd ska den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla.

77. Vad gäller kravet att avtalsvillkor ska vara tydliga, såsom detta krav följer av artikel 5 eller artikel 4.2 i direktiv 93/13, har EU-domstolen betonat att detta krav inte kan begränsas till att villkoret i fråga ska kunna förstås i formellt och grammatiskt avseende. Tvärtom vilar det skyddssystem som direktivet genomför på idéen att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, framför allt i fråga om tillgång till information, varför det krav på att avtalsvillkoren ska vara klart och begripligt formulerade ska tolkas extensivt. [54]

[52] Se, för ett liknande resonemang, domen Caja de Ahorros (punkt 43).

[53] Detta svar grundar sig på antagandet att lagen om införlivande av artikel 4.2 i direktiv 93/13 inte är retroaktivt tillämplig.

[54] Se domen Caixabank (punkt 36 och där angiven rättspraxis), dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl. (C-186/16, nedan kallad domen Andriciuc, EU:C:2017:703, punkt 44 och där angiven rättspraxis) och dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 72).

78. Nämnda krav på tydlighet innebär således inte bara att ett villkor ska kunna begripas av den berörda konsumenten i formellt och grammatiskt avseende,[55] utan även att en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument ska ges möjlighet att förstå hur villkoret konkret fungerar och således, på grundval av klara och begripliga kriterier, bedöma de potentiellt omfattande ekonomiska konsekvenserna av detta villkor för hans eller hennes finansiella förpliktelser.[56]

79. Kravet att ett avtalsvillkor ska vara formulerat på ett sätt som är klart och begripligt innebär även att avtalet på ett tydligt sätt ska ange hur den mekanism som det aktuella avtalsvillkoret hänvisar till konkret fungerar samt hur denna mekanism förhåller sig till den som föreskrivs i andra villkor, så att konsumenten, på grundval av klara och begripliga kriterier, kan bedöma vad de ekonomiska följderna av avtalet blir för vederbörande.[57]

80. I förevarande fall har den hänskjutande domstolen påpekat att C, vid den tidpunkt då det omtvistade avtalet ingicks, vad gäller värdet av den tillhandahållna tjänsten och det belopp som skulle betalas som vederlag, inte förfogade över en rad uppgifter genom vilka C hade kunnat bedöma de ekonomiska konsekvenser som detta skulle kunna få för honom. Även om det inte ankommer på EU-domstolen att göra en sådan bedömning, anser jag emellertid att följande omständigheter är relevanta vid bedömningen av huruvida det aktuella villkoret är tydligt.

81. För det första anser jag att det är ostridigt att det omtvistade villkoret avseende ersättning lätt kan förstås av en ”normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument ”,[58] såväl i formellt och grammatiskt avseende, som i fråga om beräkningen av den ersättning som C ska betala till bolag A. Det är nämligen enligt min mening ostridigt att C och hans föräldrar har kunnat förstå hur detta villkor konkret fungerar på grundval av ett specifikt kriterium (beräkningen av ersättningen är enkel, eftersom den uppgår till ”10 procent av alla nettoinkomster som uppburits under avtalstiden”, nämligen en förutbestämd period på 15 år) och begriplig (utan någon hänvisning till sådana faktorer som en eventuell indexering). Det tycks följaktligen inte råda några tvivel om att idrottaren kunde förstå den beräkningsmetod som användes, samtidigt det får antas att han uppenbarligen godtog att bolaget A hade preciserat vad som utgjorde ”samtliga nettointäkter”.

82. För det andra, eftersom det var objektivt omöjligt att förutse det exakta ersättningsbeloppet på grund av att detta är beroende av storleken på de framtida intäkter som C skulle komma att uppbära, ska kravet på tydlighet, såsom framgår av domstolens praxis, bedömas i förhållande till de uppgifter som näringsidkaren hade tillgång till när avtalet ingicks med konsumenten. Det kan således inte krävas av en näringsidkare att denna informerar konsumenten om de slutliga

[55] Detta innebär dels att konsumenten hade verklig möjlighet att ta del av ett avtalsvillkor innan avtalet ingicks, dels att de enskilda avtalsvillkorens är begripliga med avseende på deras lydelse och exaktheten av den terminologi som används, liksom i relevanta fall i samband med andra avtalsvillkor. I detta avseende ska även hänsyn tas till vilken ställning eller vilket perspektiv den konsument till vilken de relevanta villkoren riktar sig har (se, för ett liknande resonemang, dom av den 23 april 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, punkterna 48 och 50).

[56] Se domen Caixabank (punkt 37 och där angiven rättspraxis) och dom av den 18 november 2021, A. S.A. (C-212/20, EU:C:2021:934, punkt 42 och där angiven rättspraxis). EU-domstolen har gjort kraven på tydlighet ännu mer detaljerade, i synnerhet när det gäller avtalsvillkor som är avgörande för omfattningen av de skyldigheter konsumenten godtar att åta sig, exempelvis när det gäller avtalsvillkor som är relevanta för att fastställa vilka betalningar konsumenten ska göra enligt ett låneavtal. Vissa av dessa avgöranden gäller i synnerhet kreditavtal (uttryckta) i en utländsk valuta eller indexerade till en utländsk valuta (se kommissionens tillkännagivande (sidorna 26 och 27)).

[57] Se domen Andriciuc (punkt 45 och där angiven rättspraxis).

[58] Nämligen det bedömningskriterium som tillämpats inom ramen för analysen av direktivet om otillbörliga affärsmetoder (se skäl 18).

ekonomiska följderna av konsumentens åtagande, vilka beror på framtida och oförutsebara händelser som näringsidkaren inte råder över.[59] Såsom bolag A har hävdat, är avkastningen i investeringar i talanger en förpliktelse vars belopp bestäms som en del av intäkten.

83. För det tredje har EU-domstolen i detta avseende slagit fast att den information som näringsidkaren är skyldig att lämna innan avtalet ingås emellertid måste göra det möjligt för konsumenten att fatta ett försiktigt beslut och med full kännedom om dels möjligheten att sådana händelser inträffar, dels vilka följder de kan få.[60] Det ankommer således på den nationella domstolen att, med beaktande av samtliga relevanta omständigheter kring avtalets ingående, bedöma huruvida den information som näringsidkaren lämnade innan avtalet ingicks gjorde det möjligt för konsumenten, såsom en normalt informerad konsument, att fatta ett försiktigt beslut och med full kännedom om följderna av att avtalet ingicks. I detta avseende ankommer det bland annat på den nationella domstolen att bedöma huruvida bolaget A har underrättat C om hela det breda utbud av tjänster som erbjuds[61] och tjänsternas varaktighet, så att C kunde uppskatta värdet av dessa i sin helhet i förhållande till den ersättning som kunde utgå till detta bolag, eftersom det är just på grundval av dessa två omständigheter som beslutet att ingå avtal med nämnda bolag följaktligen borde ha fattats.

84. Mot bakgrund av det ovan anförda ska den fjärde frågan besvaras enligt följande: Artikel 5 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att kravet på att avtalsvillkor ska vara ”klart och begripligt” formulerade innebär att ett sådant företag som det som är aktuellt i det nationella målet, som erbjuder tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet, är skyldigt att förse en ung idrottare med tillräcklig information så att vederbörande ska kunna fatta ett välgrundat beslut, som grundar sig på korrekta uppgifter, på så sätt att avtalsvillkoret inte bara ska vara begripligt i formellt och grammatiskt avseende, utan även göra det möjligt för konsumenten att fullt ut förstå dels de betydande ekonomiska konsekvenser som det kan medföra med hänsyn till hans eller hennes ekonomiska åtaganden, dels att uppskatta huruvida villkoret är skäligt i förhållande till det totala värdet av de tjänster som erbjuds av detta företag.

5. Huruvida villkoret avseende ersättning är oskäligt i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13 (femte frågan)

85. Den hänskjutande domstolen har ställt den femte frågan för att få klarhet i huruvida det omtvistade avtalsvillkoret medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten, i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13, eftersom detta avtalsvillkor inte fastställer något samband mellan värdet på den tjänst som tillhandahållits och konsumentens kostnad för densamma. Denna fråga syftar således till att bedöma huruvida det omtvistade villkoret är oskäligt och särskilt huruvida beräkningen av ersättningen enligt det omtvistade avtalet är förenlig med artikel 3.1 i direktiv 93/13.

86. Inledningsvis anser jag att det är lämpligt att göra några preciseringar avseende bedömningen av huruvida det omtvistade villkoret eventuellt är oskäligt.

[59] Dom av den 12 januari 2023, D.V. (Advokatarvode – Principen om timtaxa) (C-395/21, nedan kallad domen D.V., EU:C:2023:14, punkt 43).

[60] Se, analogt, domen D.V. (punkterna 42 och 43 och där angiven rättspraxis).

[61] Se fotnot 8 i förevarande förslag till avgörande.

87. Det är viktigt att erinra om att det omtvistade villkoret kan anses relevant för ”avtalets huvudföremål”[62] och ”förhållandet mellan pris och ersättning”[63] i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13. Enligt denna bestämmelse omfattas ett sådant villkor således av direktivets tillämpningsområde, men det är uteslutet att göra en bedömning av om det är oskäligt enligt artikel 3.1 i direktivet om villkoret uppfyller de krav på tydlighet som följer av samma direktiv. Bedömningen nedan är följaktligen endast relevant om den hänskjutande domstolen kommer fram till antingen att det omtvistade villkoret inte uppfyller kraven på tydlighet – eftersom den omständigheten att ett villkor inte är klart och begripligt formulerat inte i sig innebär att det är oskäligt[64] – eller att den kan bedöma huruvida villkoret är oskäligt, eftersom artikel 4.2 i direktiv 93/13 inte är tillämplig i förevarande fall, eftersom denna bestämmelse vid den tidpunkt då det omtvistade avtalet ingicks ännu inte hade införlivats med lettisk rätt.[65] Frågan huruvida ett avtalsvillkor är tydligt, såsom krävs enligt artikel 5 i direktivet, är under alla omständigheter en av de faktorer som ska beaktas även vid bedömningen av huruvida detta villkor är oskäligt.[66]

88. Det ska vidare preciseras att EU-domstolens behörighet på detta område avser tolkningen av begreppen i direktiv 93/13 och de kriterier som den nationella domstolen kan eller ska tillämpa när den prövar ett avtalsvillkor mot bakgrund av bestämmelserna i detta direktiv, varvid det ankommer på den nationella domstolen att, med beaktande av dessa kriterier och mot bakgrund av de specifika omständigheterna i det aktuella fallet, ta ställning till hur ett visst avtalsvillkor konkret ska kvalificeras. Härav följer att EU-domstolen ska begränsa sig till att upplysa den nationella domstolen om vilka omständigheter den ska beakta.[67]

89. Efter dessa preciseringar ska det erinras om att det i artikel 3.1 i direktiv 93/13 föreskrivs att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling ska anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten. Härav följer att det ankommer på den nationella domstolen att med beaktande av samtliga omständigheter i målet, först bedöma huruvida kravet på god sed eventuellt har åsidosatts och därefter huruvida det föreligger en eventuell ”betydande obalans” till nackdel för konsumenten i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13.[68]

90. Vad för det första gäller kravet på ”god tro” preciseras i sextonde skälet i detta direktiv bland annat att ”[n]äringsidkaren kan uppfylla [detta krav] … genom att handla lojalt och rättvist mot den andre parten, vars legitima intressen han måste beakta” och att det ankommer på den nationella domstolen att ”[ta] särskild hänsyn … till parternas inbördes styrkeförhållande i förhandlingshänseende, huruvida konsumenten har uppmuntrats att acceptera villkoren och om

[62] I den meningen att detta villkor ”anger de väsentliga prestationerna i detta avtal” som, som sådana, kännetecknar avtalet” (se domen Andriciuc, punkt 35, och där angiven rättspraxis).

[63] I den meningen att villkoret avser ”förhållandet mellan kvaliteten och priset på varorna eller tjänsterna” (nittonde skälet).

[64] Se bedömningen inom ramen för den fjärde tolkningsfrågan och domen Banco Santander (punkt 66 och där angiven rättspraxis). Nationell lagstiftning får emellertid tillåta att bristande klarhet och tydlighet direkt kan leda till att avtalsvillkor ogiltigförklaras utan att oskälighetstestet enligt artikel 3.1 i direktiv 93/13 behöver tillämpas. Se även kommissionens tillkännagivande (s. 19).

[65] Se bedömningen inom ramen för den tredje tolkningsfrågan. Se även kommissionens tillkännagivande (s. 24 och fotnot 163), enligt vilket nationell lagstiftning kan ge domstolarna möjlighet att bedöma prisets lämplighet även när sådana villkor är klara och begripliga.

[66] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 april 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, punkt 28). Som exempel kan nämnas, i enlighet med punkt 1 e i bilagan till direktiv 93/13 och skäl 20 i direktivet, att den omständigheten att konsumenten inte har haft en verklig möjlighet att få kännedom om ett avtalsvillkor utgör ett tecken på att villkoret är oskäligt.

[67] Dom av den 25 april 2024, Banco Santander (Den tidpunkt då fristen börjar löpa) (C-561/21, nedan kallad domen Banco Santander II , EU:C:2024:362, punkt 50 och där angiven rättspraxis).

[68] Domen Banco Santander I (punkt 63 och där angiven rättspraxis).

varorna eller tjänsterna sålts eller levererats på kundens särskilda beställning.”[69] Den nationella domstolen ska vid denna bedömning således pröva huruvida en gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta ett sådant avtalsvillkor efter en individuell avtalsförhandling.[70]

91. Vad för det andra gäller kravet på ”betydande obalans” i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet, vilket särskilt nämns i den femte tolkningsfrågan, har EU-domstolen anfört att bland annat de regler ska beaktas som enligt nationell rätt blir tillämpliga om parterna inte har avtalat något därom. Det är med hjälp av en sådan jämförelse som det ska avgöras om, och i så fall i vilken grad, avtalet i rättsligt hänseende försätter konsumenten i ett sämre läge än vad som följer av gällande nationell rätt.[71] Det är genom en sådan jämförelse som den nationella domstolen kan avgöra huruvida, avtalet i rättsligt hänseende försätter konsumenten i ett sämre läge än vad som följer av gällande nationell rätt, och i så fall i vilken grad det gör det.[72] Om det emellertid inte föreligger några relevanta ytterligare bestämmelser i nationell rätt (vilket kan vara fallet när det gäller fastställande av ersättning enligt avtal för unga ”lovande” idrottare) bör den betydande obalansen bedömas med hänsyn till andra referenspunkter, såsom rimliga och rättvisa affärsmetoder, vid tidpunkten för avtalets ingående när det gäller ersättning på det berörda idrottsområdet[73] eller en jämförelse av rättigheter och skyldigheter mellan parterna med avseende på ett visst avtal, med hänsyn till avtalets karaktär och andra relaterade avtalsvillkor.[74] Det är likaså av relevans i detta sammanhang att undersöka konsumentens rättsliga ställning vad gäller de medel som enligt den nationella lagstiftningen står till hans eller hennes förfogande för att hindra fortsatt användning av oskäliga avtalsvillkor.[75] Enligt artikel 4.1 i direktiv 93/13 ska den nationella domstolen bedöma om ett avtalsvillkor är oskäligt med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.[76]

92. Det ankommer på den hänskjutande domstolen att bedöma situationen i det nationella målet med beaktande av de uppgifter som nämns i punkterna 93–95 ovan, efter att ha kontrollerat de faktiska omständigheterna i målet och de nationella bestämmelserna.

93. I förevarande fall ska den hänskjutande domstolen, såsom framgår av de handlingar som ingetts till EU-domstolen, kontrollera huruvida den nationella lagstiftningen om avtal ”för ’lovande’ idrottare inte innehåller några bestämmelser om ersättning som det omtvistade avtalet avviker från. I avsaknad av en sådan lagstiftning ankommer det på den hänskjutande domstolen att hänvisa till rimliga och rättvisa affärsmetoder i fråga om ersättning för de tjänster som avses inom det berörda idrottsområdet som gällde när avtalet ingicks. Enligt artikel 4.1 i direktiv 93/13 ska den nationella domstolen dessutom ta hänsyn till vilken typ av tjänster som avtalet avser och pröva huruvida avsaknaden av ett samband, i förekommande fall, mellan värdet på den tjänst som tillhandahålls av bolag A och ersättningen för dessa tjänster som betalas av C, kan medföra att det omtvistade villkoret är oskäligt.

69 Se, för ett liknande resonemang, domen Banco Primus (punkt 59 och där angiven rättspraxis).

70 Domen Banco Santander I (punkt 64 och där angiven rättspraxis).

71 Domen Banco Santander I (punkt 65 och där angiven rättspraxis).

72 Se, för ett liknande resonemang, domen Banco Primus (punkt 59 och där angiven rättspraxis).

73 Se, analogt, domen Banco Santander I (punkt 65 och där angiven rättspraxis).

74 Se, för ett liknande resonemang, domen Banco Primus (punkt 67, andra strecksatsen). Se, även, kommissionens tillkännagivande (s. 33 och fotnot 241).

75 Se dom av den 14 mars 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 68).

76 Domen Banco Santander I (punkt 67 och där angiven rättspraxis).

94. I detta avseende anser jag att den hänskjutande domstolen, vid bedömningen av huruvida det föreligger en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter, ska beakta frågan huruvida tjänsteleverantören kan visa att ersättningen motsvarande 10 procent av alla intäkter som C uppbär under avtalets löptid verkligen var kopplad till de tjänster som tillhandahållits av bolag A, och huruvida en sådan ersättning motsvarar marknadsvärdet inom den berörda idrottssektorn. Att den tillhandahållna tjänsten över huvud taget inte står i proportion till det pris som betalats kan enligt min mening inte godtas även om detta var tillåtet enligt den nationella lagstiftningen, eller om det inte var uttryckligen förbjudet enligt denna lagstiftning. [77]

95. I detta avseende förefaller det mig emellertid viktigt att den hänskjutande domstolen beaktar följande omständigheter som talar för att det inte föreligger någon ”betydande obalans”: i) det förhållandet att en sådan ersättning kan utkrävas endast om intäkten uppgår till minst 1 500 euro per månad, ii) det förhållandet att C enligt avtalet hade kunnat besluta att ensidigt säga upp avtalet utan att betala ersättning, bland annat om han beslutade att inte fortsätta sin yrkeskarriär, [78] och iii) det förhållandet att de tjänster som tillhandahölls av bolaget A tillhandahölls utan någon garanti för att C skulle uppnå det förväntade resultatet, det vill säga bli professionell idrottare, vilket innebär att avtalet till sin natur innebar en betydande riskfaktor för detta bolag. [79] På denna punkt anser jag nämligen att den hänskjutande domstolen ska beakta den omständigheten att den ersättning som C betalar inte bara kommer att användas för att finansiera de tjänster som C erbjuds, utan även för alla andra lovande idrottare som har ingått liknande avtal med nämnda bolag (särskilt idrottare som inte har blivit professionella), och detta potentiellt i flera år. Systemet måste därför bedömas i sin helhet.

96. Slutligen måste den hänskjutande domstolen inte desto mindre beakta omständigheter som talar för att det föreligger en obalans, bland annat den omständigheten att avtalet inte föreföll innehålla något villkor som gav parterna möjlighet att komma överens om att minska den unga idrottarens förpliktelser eller ändra avtalets löptid, till exempel när den unga idrottaren har uppnått myndighetsålder eller beroende på hur betydelsefulla de erhållna tjänsterna är och hur länge de har utförts, eftersom ett sådant villkor normalt är nödvändigt för att ta hänsyn till den unga idrottarens intresse.

97. Mot bakgrund av vad som anförts ovan ska den femte frågan besvaras enligt följande: Artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det vid bedömningen av huruvida ett villkor i ett avtal om tillhandahållande av tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet, enligt vilket en ung idrottsutövare, som agerar i egenskap av konsument, vid tillhandahållandet av dessa tjänster åtar sig att betala en ersättning motsvarande 10 procent av de intäkter som han eller hon kommer att uppbära under de kommande 15 åren om han eller hon blir professionell idrottare, eventuellt är oskäligt, är relevant om kravet på god sed eventuellt har åsidosatts och huruvida det föreligger en eventuell ”betydande obalans” till nackdel för konsumenten, varvid det är nödvändigt att beakta bland annat förekomsten av tillämpliga bestämmelser i nationell rätt i avsaknad av en överenskommelse mellan parterna, för att avgöra om, och i så fall i vilken grad, avtalet i rättsligt hänseende försätter konsumenten i ett sämre läge än vad som följer av gällande nationell rätt

[77] Se, analogt, dom av den 16 mars 2023, Caixabank (Låneuppläggningsavgift) (C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 59), som avsåg ett avtalsvillkor om låneuppläggningsavgift som, för att det inte ska anses kunna ha en negativ inverkan på konsumentens rättsliga s enligt nationell rätt, endast kunde föreskriva att konsumenten skulle betala ett belopp som stod i proportion till lånebeloppet, och dom av den 16 juli 2020 Caixabank och Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 och C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 79), där det rörde sig om ett avtalsvillkor om att det är låntagaren som ska betala samtliga omkostnader för upprättande och avveckling av hypotekslån, i vilket EU-domstolen slog fast att de kostnader som övervältras på låntagaren ska/skulle motsvara faktiskt levererade tjänster.

[78] Detta konstaterande, som uteslutande grundar sig på de uppgifter som bolaget A lämnade vid förhandlingen, ska prövas av den hänskjutande domstolen.

[79] Se, analogt, dom av den 16 mars 2010, Olympique Lyonnais (C-325/08, EU:C:2010:143, punkt 42).

och, i avsaknad av sådana regler, affärsmetoder vid tidpunkten för avtalets ingående i fråga om ersättning på det berörda idrottsområdet, förutsatt att de är rimliga och rättvisa, samt vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i det avtalet eller i något annat avtal som det är beroende av, och särskilt om den begärda ersättningen motsvarar marknadsvärdet inom den berörda idrottssektorn, varvid den risk som det innebär för näringsidkaren att inte ha någon garanti för att erhålla ersättning om den unga idrottaren inte blir professionell idrottare särskilt måste beaktas.

6. Huruvida ett oskäligt villkor inte är bindande i den mening som avses i artikel 6.1 i direktiv 93/13 (sjätte frågan)

98. Den hänskjutande domstolen har ställt den sjätte frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6.1 i direktiv 93/13 utgör hinder för att den nationella domstolen, för det fall det konstateras att ett avtalsvillkor är oskäligt i den mening som avses i artikel 3.1 i direktivet, får sätta ned det belopp som konsumenten är skyldig att betala till ett belopp motsvarande de kostnader som den näringsidkare som tillhandahållit tjänster faktiskt har haft i samband med fullgörandet av avtalet.

99. Härav följer att den sjätte frågan avser den eventuella möjlighet som den hänskjutande domstolen har att ändra ett villkor, om den anser att villkoret är oskäligt.

100. Det ska i detta avseende erinras om att det i artikel 6.1 i direktiv 93/13 föreskrivs att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i berörd nationell rätt, bindande för konsumenten. I denna bestämmelse föreskrivs även att avtalet ska förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.

101. Såsom EU-domstolen har understrukit vid upprepade tillfällen utgör lagrummet en tvingande bestämmelse som har till syfte att ersätta den formella jämvikt mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet med en verklig jämvikt, så att parterna blir jämbördiga.[80] Dessutom, med hänsyn till karaktären på och betydelsen av det allmänintresse som ligger bakom det skydd som direktiv 93/13 är ägnat att ge konsumenterna, måste artikel 6 i nämnda direktiv anses vara likvärdig med de nationella bestämmelser som inom den nationella rättsordningen utgör tvingande rätt.[81]

102. EU-domstolen har således redan slagit fast att artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som förklarats vara oskäligt i princip ska anses inte ha existerat, vilket innebär att det inte kan ha någon verkan gentemot konsumenten.[82] En domstols fastställelse av att ett sådant avtalsvillkor är oskäligt ska följaktligen i princip innebära att konsumentens rättsliga och faktiska situation ska återställas till den situation som konsumenten hade befunnit sig i om avtalsvillkoret inte hade förelegat.[83]

[80] Domen Banco Primus (punkt 41 och där angiven rättspraxis).

[81] Se domen Gutiérrez Naranjo m.fl.(punkt 54 och där angiven rättspraxis).

[82] Även om det följaktligen åligger medlemsstaterna att genom sin nationella rätt definiera kriterierna för när det kan anses fastställt att det föreligger ett oskäligt villkor i ett avtal och när de konkreta rättsverkningarna av en sådan fastställelse uppkommer, måste emellertid en sådan fastställelse göra det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten hade befunnit sig i om detta oskäliga avtalsvillkor inte hade förelegat, i synnerhet genom att det finns en rätt till återbäring av de prestationer som näringsidkaren felaktigt erhållit, till konsumentens nackdel, på grundval av det oskäliga villkoret (se dom av den 25 april 2024, Caixabank (Preskriptionstid) (C-484/21, nedan kallad domen Preskriptionstid, EU:C:2024:360, punkterna 15–20 och där angiven rättspraxis) och domen Banco Santander II (punkterna 18–23 och där angiven rättspraxis)).

[83] Se domen Preskriptionstid (punkt 15 och där angiven rättspraxis).

103. Av detta följer för det första att den nationella domstolens skyldighet att underlåta att tillämpa ett oskäligt avtalsvillkor enligt vilket belopp ska erläggas som visat sig vara felaktiga, i princip medför avtalets återgång såvitt avser dessa belopp. För det fall avtalet inte hade återgått, skulle det nämligen ha kunnat undanröja den avhållande verkan som enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 i förening med artikel 7.1 i detta direktiv åsyftas genom fastställandet av att villkor i ett avtal mellan konsumenter och en näringsidkare är oskäliga. [84] Om en konsument, såsom i förevarande fall, inte har gjort betalningar som visar sig vara felaktiga på grund av att det villkor som föreskriver dem är oskäligt, kan konsumenten inte åläggas att betala, ens delvis, de belopp som ska betalas enligt detta villkor, eftersom detta villkor ska anses aldrig ha existerat. [85] Om så inte vore fallet skulle villkoret i fråga förbli delvis bindande och näringsidkaren skulle dra viss nytta av dess användning.

104. Vad för det andra gäller möjligheten att ändra ett oskäligt avtalsvillkor har EU-domstolen slagit fast att ”den nationella domstolen inte är behörig att ändra innehållet i oskäliga avtalsvillkor. En sådan behörighet skulle nämligen kunna bidra till att undanröja den avhållande verkan som det innebär för näringsidkarna att oskäliga avtalsvillkor helt enkelt inte tillämpas gentemot konsumenter.” [86] EU-domstolen har nämligen uttryckligen slagit fast att artikel 6.1 i direktiv 93/13 inte kan tolkas på så sätt att det blir möjligt för den nationella domstolen att – för det fall den finner att en vitesklausul i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument är oskälig – jämka det vitesbelopp som konsumenten ålagts i stället för att till fullo underlåta att tillämpa vitesklausulen gentemot konsumenten. EU-domstolen har i detta avseende slagit fast att för det fall en nationell domstol skulle ha möjlighet att ändra innehållet i oskäliga villkor i sådana avtal kunde detta, med hänsyn till direktivets syfte och systematik, äventyra förverkligandet av det långsiktiga syftet med artikel 7 i direktiv 93/13. En sådan möjlighet skulle nämligen försvaga den avskräckande effekt det har på näringsidkarna att sådana oskäliga villkor helt enkelt inte kan tillämpas gentemot konsumenterna, eftersom näringsidkarna skulle vara benägna att använda villkoren med vetskap om att även om de skulle ogiltigförklaras så skulle den nationella domstolen kunna fylla ut avtalet i nödvändig utsträckning på ett sådant sätt att näringsidkarnas intressen tillvaratogs. [87]

105. Jag anser följaktligen att om en nationell domstol, såsom den hänskjutande domstolen, skulle finna att det aktuella villkoret är oskäligt, skulle dess möjlighet att ändra nämnda avtalsvillkor inte vara förenlig med artikel 6.1 i direktiv 93/13. Den enda möjlighet som den nationella domstolen

[84] Se domen Preskriptionstid (punkterna 16–17 och där angiven rättspraxis).

[85] Se, analogt, dom av den 21 mars 2024, Profi Credit Bulgaria (Kompletterande tjänster till ett kreditavtal) (C-714/22, EU:C:2024:263, punkt 88), där EU-domstolen slog fast att artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13, jämförda med effektivitetsprincipen, ska tolkas på så sätt att de utgör hinder för en nationell lagstiftning som innebär att en domstol, som i ett mål rörande ett konsumentavtal har ogiltigförklarat ett villkor i detta avtal på grund av att det är oskäligt, kan förordna att konsumenten ska stå för en del av rättegångskostnaderna, om han eller hon endast delvis har vunnit bifall till sitt yrkande om återbetalning av enligt det ogiltigförklarade villkoret felaktigt erlagda belopp på grund av det i praktiken är omöjligt eller orimligt svårt att fastställa i vilken omfattning konsumenten har rätt till återbetalning av dessa belopp.

[86] Se domen Gutiérrez Naranjo m.fl. (punkt 60 och där angiven rättspraxis). Den tvingande karaktären av artikel 6.1 i direktiv 93/13 innebär nämligen att konsumenten i princip inte kan avstå från det skydd som ges genom detta direktiv, vare sig genom avtal eller genom en ensidig förklaring (se kommissionens tillkännagivande (s. 38)).

[87] Dom av den 26 mars 2019, Abanca Corporación Bancaria och Bankia (C-70/17 och C-179/17, EU:C:2019:250, punkterna 53 och 54 och där angiven rättspraxis) och dom av den 30 maj 2013, Asbeek Brusse och de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punkterna 58 och 59 och där angiven rättspraxis). På samma sätt har EU-domstolen slagit fast att samma bestämmelse utgör hinder för nationell rättspraxis som tidsmässigt begränsar verkan av avtalets återgång i samband med fastställandet i domstol av att ett villkor i ett avtal som en näringsidkare ingått med en konsument är oskäligt i den mening som avses i artikel 3.1 i detta direktiv, så att enbart belopp som felaktigt erlagts med tillämpning av ett sådant villkor efter dagen för domstolsbeslutet att förklara villkoret oskäligt, ska återbäras (se domen Gutiérrez Naranjo m.fl., punkt 75).

har är att ogiltigförklara det oskäliga villkoret, för att därefter pröva huruvida avtalet enligt nationella rättsregler i rättsligt hänseende kan bestå utan det oskäliga villkoret. Denna fråga ska prövas objektivt. [88]

106. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att den sjätte frågan ska besvaras enligt följande: Artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som förklarats vara oskäligt i princip ska anses aldrig ha existerat, vilket innebär att det inte kan ha någon verkan gentemot konsumenten, som ska försätts i den rättsliga och faktiska situation som han eller hon skulle ha befunnit sig i om villkoret inte hade förelegat, utan att den nationella domstolen kan ålägga konsumenten att betala något som helst belopp som ersättning som föreskrivs i det villkor som förklarats vara oskäligt, oavsett om detta belopp minskas till ett belopp som motsvarar de kostnader som den näringsidkare som har tillhandahållit tjänster faktiskt har haft i samband med fullgörandet av avtalet.

7. Räckvidden av artiklarna 8 och 8a i direktiv 93/13 (sjunde och åttonde frågan)

107. Den hänskjutande domstolen har ställt den sjunde och den åttonde frågan, vilka jag föreslår ska prövas tillsammans, för att få klarhet i, för det fall artikel 4.2 i direktiv 93/13 är tillämplig, huruvida den nationella domstolen, när den konstaterar att ersättningsbeloppet är uppenbart oproportionerligt i förhållande till det bidrag som tillhandahålls av tjänsteleverantören, kan förklara att detta avtalsvillkor är oskäligt enbart på grundval av bestämmelser i nationell rätt (*sjunde frågan*), och om så är fallet, om det är fråga om ett avtal som ingåtts innan artikel 8a i direktivet trädde i kraft, huruvida den nationella domstolen även är skyldig att endast beakta information om de bestämmelser som medlemsstaten har antagit i enlighet med artikel 8 i direktivet och som denna medlemsstat har underrättat kommissionen om med stöd av artikel 8a i samma direktiv, när nämnda medlemsstat har angett att dess lagstiftning inte går utöver de minimiregler som föreskrivs i direktivet (*åttonde frågan*).

108. Eftersom dessa båda frågor, som har ett nära samband, har uppkommit för det fall artikel 4.2 i direktiv 93/13 skulle hindra en nationell domstol från att pröva huruvida ett sådant villkor som det som är aktuellt i det nationella målet eventuellt är oskäligt, medan en sådan domstol, med hänsyn till det svar som föreslagits på den tredje frågan, måste kunna bedöma huruvida ett sådant villkor som det som är aktuellt i det nationella målet är oskäligt om artikel 4.2 i direktivet, vid den tidpunkt då avtalet ingicks, inte hade införlivats med nationell rätt, anser jag att det saknas anledning att besvara dem.

109. Vad gäller den sjunde frågan ska det under alla omständigheter, såsom anges i punkt 70 i förevarande förslag till avgörande, för fullständighetens skull erinras om att direktiv 93/13 omfattas av en minimiharmonisering och att medlemsstaterna följaktligen enligt artikel 8 i detta direktiv får säkerställa en högre skyddsnivå än den som föreskrivs i direktivet, förutsatt att detta är förenligt med de mål som eftersträvas med direktivet. Med andra ord har medlemsstaterna möjlighet att med stöd av artikel 8 i direktivet anta bestämmelser som gör att fler olika slags avtalsvillkor omfattas av oskälighetsbedömningen, såsom bland annat de avtalsvillkor som rör avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan kvalitet och pris, även om de är klart och begripligt formulerade. [89]

[88] Se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 oktober 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, punkt 39 och där angiven rättspraxis).

[89] Se, för ett liknande resonemang, domen Caja de Ahorros (punkt 43) och punkterna 74–77 i förevarande förslag till avgörande.

110. Vad gäller den åttonde frågan ska det erinras om att de medlemsstater som antar bestämmelser i enlighet med artikel 8 i direktiv 93/13 enligt artikel 8a i detta direktiv ska underrätta kommissionen om dem, liksom också om eventuella senare ändringar, framför allt om dessa bestämmelser: utvidgar skälighetsprövningen till att gälla för individuellt förhandlade avtalsvillkor eller till att gälla prisets eller ersättningens lämplighet, eller innehåller förteckningar över vilka avtalsvillkor som ska anses oskäliga. Enligt de uppgifter som kommissionen förfogar över har Lettland inte meddelat någon åtgärd enligt artikel 8a som går utöver de minimiregler som föreskrivs i direktiv 93/13. Detta påverkar emellertid inte på något sätt möjligheten att tillämpa nationell lagstiftning som syftar till att förbättra konsumentskyddet, eftersom det i artikel 8a i direktivet inte föreskrivs några rättsliga konsekvenser som följer av att en medlemsstat inte har lämnat underrättelse om sin lagstiftning. Med andra ord innebär inte den omständigheten att en sådan nationell bestämmelse inte har anmälts att den inte kan tillämpas i den berörda medlemsstaten. I direktivet föreskrivs nämligen inte att anmälan av bestämmelser som antagits med stöd av artikel 8a i samma direktiv utgör en nödvändig förutsättning för deras giltighet och bindande verkan. Argumentet att en medlemsstat inte har lämnat underrättelse om sin lagstiftning kan således inte ligga till grund för att anse att lagstiftningen i den aktuella medlemsstaten inte har trätt i kraft eller att den inte är tvingande.

8. Tillämpningen av artiklarna 17.1 och 24.2 i stadgan (nionde och tionde frågan)

111. Den hänskjutande domstolen har ställt den nionde frågan för att få klarhet i vilken inverkan artikel 17.1 och artikel 24 i stadgan har i förevarande fall, för det fall den första eller den andra frågan besvaras jakande, med beaktande av, för det första, det avtal som hade ingåtts med C med en löptid på 15 år som kunde få betydande ekonomiska konsekvenser, och, för det andra, att C var underårig vid den tidpunkt då avtalet ingicks. Den tionde frågan avser i huvudsak samma aspekter som den nionde frågan, som har ställts som alternativ till den nionde frågan, det vill säga för det fall den första eller den andra frågan besvaras nekande. Med hänsyn till svaret på den första frågan är det således inte nödvändigt att besvara den tionde frågan.

112. Av detta följer att den hänskjutande domstolen har ställt dessa två frågor för att få klarhet i dels huruvida ett sådant avtal som det som är aktuellt i det nationella målet, som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument som var underårig vid tidpunkten för avtalets ingående, med hänsyn till dess löptid och den ersättningsnivå som föreskrivs däri, skulle strida mot barnets ”bästa” i den mening som avses i artikel 24.2 i stadgan och mot rätten till egendom enligt artikel 17 i stadgan, dels huruvida denna omständighet, mot bakgrund av direktiv 93/13, skulle kunna påverka bedömningen av huruvida ett villkor är oskäligt.

113. För det första anser jag att det är lämpligt att erinra om att om EU-domstolen, såsom jag har föreslagit i mitt svar på den första frågan, anser att direktiv 93/13 är tillämpligt i det nationella målet, så är stadgan också tillämplig. Enligt artikel 51.1 i stadgan ska bestämmelserna i denna stadga tillämpas bland annat när medlemsstaterna tillämpar unionsrätten. Följaktligen bör de grundläggande rättigheter som fastställs i stadgan respekteras, däribland de som föreskrivs i artiklarna 17 (rätt till egendom) och 24 (barnets rättigheter).

114. Vad för det första gäller inverkan av rätten till egendom har EU-domstolen såvitt jag vet hittills inte slagit fast att artikel 17.1 i stadgan, som i allmänna ordalag reglerar rätten till egendom, har någon som helst särskild betydelse för tillämpningen av direktiv 93/13.

115. Vad för det andra gäller inverkan av barnets rättigheter föreskrivs i artikel 24.2 i stadgan att ”[v]id alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, ska barnets bästa komma i främsta rummet.” Även om denna bestämmelse, såvitt jag vet, aldrig har tolkats av EU-domstolen inom ramen för tolkningen av direktiv 93/13, är den i sig formulerad i vida ordalag och bör enligt min mening kunna tillämpas på sådana rättsakter som det omtvistade avtalet som kan få betydande konsekvenser för den berörda underårige.[90] Detta konstaterande bekräftas av artikel 3.1 i den internationella konventionen om barnets rättigheter[91], till vilken det uttryckligen hänvisas i förklaringarna till artikel 24 i stadgan. Enligt nämnda artikel 3.1 ska barnets bästa komma i första rummet vid alla åtgärder som rör barn. Denna bestämmelse avser således, i allmänhet, alla beslut och alla former av talan som direkt eller indirekt berör barn,[92] såsom har påpekats av Förenta Nationernas barnrättskommitté.[93] Uttrycket ”barnets bästa” avser både en materiell rättighet, en grundläggande rättslig tolkningsprincip och ett tillvägagångssätt.[94]

116. Eftersom detta uttryck hänvisar till ”en tolkningsprincip”, anser jag att nämnda bestämmelse skulle kunna vara relevant vid tolkningen och tillämpningen av bestämmelserna i direktiv 93/13, när den berörda konsumenten, såsom i förevarande fall, var underårig när det omtvistade avtalet ingicks.

117. Det kan emellertid konstateras att det i direktiv 93/13 inte hänvisas till vare sig konsumenters ålder eller, i ännu mindre utsträckning, deras underårighet. Artikel 5.3 i direktivet om otillbörliga affärsmetoder innehåller emellertid en särskild bestämmelse om affärsmetoder som avser ”en tydligt identifierbar grupp av konsumenter som … är särskilt känsliga ”. Bland de faktorer som är avgörande för denna känslighet ingår bland annat konsumentens ålder. I sistnämnda direktiv föreskrivs följaktligen att när den affärsmetod som avses är riktad till sådan grupp ska den bedömas ”ur ett perspektiv som är representativt för den genomsnittliga medlemmen i denna grupp”.[95]

118. Om direktiv 93/13 ska tolkas mot bakgrund av artikel 24.2 i stadgan, ska det vid bedömningen av huruvida det aktuella villkoret är oskäligt med hänsyn till ”en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument ” i tillämpliga delar beaktas att konsumenten var underårig och följaktligen särskilt känslig. Såsom det har erinrats om i punkt 59 i detta förslag till avgörande ska frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt enligt artikel 4.1 i direktiv 93/13 bedömas med beaktande av vilken typ av varor som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till ”alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks”, inklusive, i förevarande fall, till konsumentens underårighet.

[90] Se, för ett liknande resonemang och analogt, dom av den 11 mars 2021, État belge (Återvändande av en förälder till en underårig) (C-112/20, EU:C:2021:197, punkt 36).

[91] Antagen av Förenta nationernas generalförsamling den 20 november 1989.

[92] Se, för ett liknande resonemang och analogt, dom av den 11 mars 2021, État belge (Återvändande av en förälder till en underårig) (C-112/20, EU:C:2021:197, punkterna 37 och 38).

[93] Se i detta avseende, den allmänna kommentaren nr 14 (2013) från FN:s barnrättskommitté vad gäller att barnets bästa ska komma i främsta rummet (artikel 3.1), CRC/C/GC/14, punkt 19.

[94] Dom av den 11 juni 2024, Staatssecretaris van Justitie en Veilighed (Kvinnor som identifierar sig med värdet om jämställdhet mellan könen) (C-646/21, EU:C:2024:487, punkt 73), där det hänvisas till den allmänna kommentaren nr 14 (2013) från FN:s barnrättskommitté vad gäller att barnets bästa ska komma i främsta rummet (artikel 3.1), CRC/C/GC/14, punkt 6.

[95] Se skälen 18 och 19 i direktivet om otillbörliga affärsmetoder.

119. Även om konsumentens underårighet i förevarande fall kan utgöra en omständighet som ska beaktas, ska hänsyn även tas till den omständigheten att den underårige, vid den tidpunkt då det omtvistade avtalet ingicks, företräddes av sina föräldrar och att avtalet undertecknades knappt ett år innan C blev myndig.

120. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att den nionde tolkningsfrågan ska besvaras enligt följande: Artikel 3.1 och artikel 4.1 i direktiv 93/13, jämförda med artikel 24.2 i stadgan, ska tolkas så, att vid bedömningen av huruvida ett villkor är oskäligt ska hänsyn tas till den omständigheten att den berörda konsumenten, som var underårig vid tidpunkten för (det aktuella) avtalets ingående, tillhör en särskilt utsatt grupp, men utan att bortse ifrån andra omständigheter som förelåg vid den tidpunkt då avtalet ingicks, såsom den omständigheten att den underårige företräddes av sina föräldrar och den underåriges exakta ålder.

V. Förslag till avgörande

121. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att domstolen ska besvara tolkningsfrågorna från Augstākā tiesa (Senāts) (Högsta domstolen, Lettland) på följande sätt:

1) Artikel 1.1 och 1.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att ett avtal om tillhandahållande av tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet som ingåtts mellan, å ena sidan, en näringsidkare som bedriver verksamhet inom området för träning och utveckling av idrottare och, å andra sidan, en underårig som företräddes av sina föräldrar och som inte var anställd inom idrottsområdet vid den tidpunkten då avtalet ingicks, i princip omfattas av tillämpningsområdet för detta direktiv, under förutsättning att de övriga tillämpningsvillkoren i nämnda direktiv är uppfyllda, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera,

2) Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas på så sätt att om denna bestämmelse vid tidpunkten för avtalets ingående inte hade införlivats med nationell rätt, ska en nationell domstol under alla omständigheter kunna pröva huruvida ett visst avtalsvillkor är oskäligt i den mening som avses i artikel 3 i detta direktiv, oberoende av om villkoret avser avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan pris och ersättning, å ena sidan, och sålda tjänster eller varor, å andra sidan, och detta även om näringsidkaren i förväg har formulerat det på ett klart och begripligt sätt.

3) Artikel 5 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att den omständigheten att avtalsvillkor ska vara ”klart och begripligt” formulerade innebär att ett sådant företag såsom klaganden i det nationella målet, som erbjuder tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet, är skyldigt att förse en ung idrottare med tillräcklig information så att vederbörande ska kunna fatta ett välgrundat beslut, som grundar sig på korrekta uppgifter, på så sätt att avtalsvillkoret inte bara ska vara begripligt i formellt och grammatiskt avseende, utan även göra det möjligt för konsumenten att fullt ut förstå dels de betydande ekonomiska konsekvenser som det kan medföra med hänsyn till hans eller hennes ekonomiska åtaganden, dels uppskatta huruvida villkoret är skäligt i förhållande till det totala värdet av de tjänster som erbjuds av detta företag.

4) Artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det vid bedömningen av huruvida ett villkor i ett avtal om tillhandahållande av tjänster för utvecklings- och karriärstöd på idrottsområdet, enligt vilket en ung idrottsutövare, som agerar i egenskap av konsument, vid tillhandahållandet av dessa tjänster åtar sig att betala en ersättning motsvarande 10 procent av

de intäkter som han eller hon kommer att uppbära under de kommande 15 åren om han eller hon blir professionell idrottare, eventuellt är oskäligt, är relevant om kravet på god sed eventuellt har åsidosatts och huruvida det föreligger en eventuell ”betydande obalans” till nackdel för konsumenten, varvid det är nödvändigt att beakta förekomsten av tillämpliga bestämmelser i nationell rätt i avsaknad av en överenskommelse mellan parterna, för att avgöra om, och i så fall i vilken grad, avtalet i rättsligt hänseende försätter konsumenten i ett sämre läge än vad som följer av gällande nationell rätt och, i avsaknad av sådana regler, affärsmetoder vid tidpunkten för avtalets ingående i fråga om ersättning på det berörda idrottsområdet, förutsatt att de är rimliga och rättvisa, samt vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i det avtalet eller i något annat avtal som det är beroende av, och särskilt om den begärda ersättningen motsvarar marknadsvärdet inom den berörda idrottssektorn, varvid den risk som det innebär för näringsidkaren att inte ha någon garanti för att erhålla ersättning om den unga idrottaren inte blir professionell idrottare särskilt måste beaktas.

5) Artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att ett avtalsvillkor som förklarats vara oskäligt i princip ska anses aldrig ha existerat, vilket innebär att det inte kan ha någon verkan gentemot konsumenten, som ska försätts i den rättsliga och faktiska situation som han eller hon skulle ha befunnit sig i om villkoret inte hade förelegat, utan att den nationella domstolen kan ålägga konsumenten att betala något som helst belopp som ersättning som föreskrivs i det villkor som förklarats vara oskäligt, oavsett om detta belopp minskas till ett belopp som motsvarar de kostnader som den näringsidkare som har tillhandahållit tjänster faktiskt har haft i samband med fullgörandet av avtalet,

6) Artikel 3.1 och artikel 4.1 i direktiv 93/13, jämförda med artikel 24.2 i stadgan, ska tolkas så, att vid bedömningen av huruvida ett villkor är oskäligt ska hänsyn tas till den omständigheten att den berörda konsumenten, som var underårig, tillhör en särskilt utsatt grupp, men utan att bortse ifrån andra omständigheter som förelåg vid den tidpunkt då avtalet ingicks, såsom den omständigheten att den underårige företräddes av sina föräldrar och den underåriges exakta ålder.